

LING350 – Lingvistikk mastergradsoppgåve

Akkusative subjekt og antikausativitet i norrønt

Studentnummer: 166978

Catrine Sandal

Institutt for lingvistiske, litterære og estetiske studier

Universitetet i Bergen

Vår 2011

1. INNLEDNING.....	4
1.1 PROBLEMSTILLING	5
1.2 METODE.....	5
1.3 OVERSIKT OVER OPPGAVEN.....	9
2. BAKGRUNN	10
2.1 RAMMEVERK	10
2.1.1 Konstruksjonsgrammatikk (CxG)	10
2.1.2 Frame Semantics	13
2.2 ANTIKAUSATIVITET	16
2.2.1 Definisjon av antikausativitet	18
2.2.2 Semantiske kriterier	18
2.2.3 Morfosyntaktiske kjennetegn og egenskaper.....	20
2.2.4 Antikausativitet og transitivitet.....	21
2.2.5 Underkategorier av antikausativ	22
2.3 ANTIKAUSATIVITET I NORRØNT	24
2.3.1 Na-verb	25
2.3.2 Sk-verb	25
2.3.3 Labile verb.....	26
2.3.4 Konstruksjoner med oblikt subjekt.....	26
3. SUBJEKTSSTATUSEN TIL OBLIKE SUBJEKT.....	27
3.1 OBLIKE SUBJEKT ER "EGENTLIG" OBJEKT	28
3.2 OBLIKE SUBJEKT ER INNE I EN UTVIKLING FRA OBJEKT TIL SUBJEKT.....	29
3.3 OBLIKE SUBJEKT HAR HELE TIDEN VÆRT FULLVERDIGE SUBJEKT	31
3.4 SUBJEKTSTESTER.....	33
3.4.1 Kontrollinfinativ	34
3.4.2 Subjekt-til-objektsløfting	34
3.4.3 Subjekt-til-subjektsløfting	35
3.4.4 Langdistanserefleksivering	35
3.4.5 Ordstilling	36
3.5 TYPE ARGUMENT I ANTIKAUSATIV.....	37
3.6 SAMMENDRAG.....	37
4. KONSTRUKSJONER MED AKKUSATIVSUBJEKT.....	39
4.1 OVERSIKT OVER VERBENE	39
4.1.1 Alternierende verb	40

4.1.2 Ikke-alternerende verb.....	55
4.2 SEMANTISK INNDELING AV VERBENE	60
4.2.1 Alternerende verb	61
4.2.2 Ikke-alternerende verb.....	62
4.2.3 Verbenes distribusjon	62
4.3 DE SEMANTISKE KRITERIENE	63
4.4 SPONTANITETSSKALAEN	66
4.5 TYPE VERB SOM FOREKOMMER I ANTIKAUSATIVKONSTRUKSJONER MED AKKUSATIVSUBJEKT	69
4.6 BETYDNINGSFORSKJELL TRANSITIVE OG ANTIKAUSATIVE KONSTRUKSJONER	71
4.7 OPPSUMMERING	73
5.1 FRAME SEMANTICS	75
5.1.1 Bevegelsesrammen.....	76
5.1.2 Tilstandsendringsramme	77
5.1.3 Påvirkningsrammen.....	78
5.2 KONSTRUKSJONSGRAMMATIKK.....	79
5.2.1 Bevegelsesverb	82
5.2.2 Tilstandsendringsverb.....	85
5.2.3 Påvirkningsverb	86
5.3 IKKE-ALTERNERENDE VERB	88
5.4 SAMMENDRAG	89
6. SAMMENDRAG.....	90
7. SUMMARY IN ENGLISH.....	92
LITTERATUR.....	93

1. Innledning

Motsetningen mellom transitive og intransitive forekomster av verb er markert i en rekke språk. En slik motsetning er KAUSATIV–IKKE-KAUSATIV, som kan uttrykkes på flere måter. I noen tilfeller, som for eksempel i japansk (Haspelmath 1987, 2005), markeres begge alternantene. I atter andre tilfeller – LABILE KONSTRUKSJONER – markeres ingen av alternantene. For begge disse typene ser man imidlertid en tydelig variasjon i verbenes betydning og oppsetning av TEMATISKE ROLLER.¹

Det vanligste er imidlertid å markere kun én av alternantene. En alternasjon hvor den intransitive, ikke-agentive alternanten er umarkert mens den transitive er markert, kalles en KAUSATIVALTERNASJON. Alternasjonen jeg skal ta for meg her er imidlertid en hvor den transitive, agentive konstruksjonen er umarkert mens den intransitive konstruksjonen er markert. Heretter kommer denne typen alternasjon til å bli kalt en ANTIKAUSATIV ALTERNASJON, i samsvar med annen litteratur om emnet (Haspelmath 1987). En definisjon av begrepet antikausativitet vil bli presentert i kapittel 2.

Selv innenfor ett og samme språk kan en alternasjon markeres på flere forskjellige måter, og dette gjelder også for norrønt. Litteraturen omhandler for det meste konstruksjoner hvor verbet blir markert, for eksempel ved hjelp av affiks eller spesielle verbformer. Dette er naturlig siden det er verbets valens som blir endret.

I denne oppgaven skal jeg ta for meg antikausativalternasjoner der antikausativitet ikke blir markert ved hjelp av en spesiell verbform, -suffiks eller lignende, men ved hjelp av OBLIKT SUBJEKTSKASUS. Oblikt subjektskasus brukes her for å betegne kasus som ikke vanligvis blir assosiert med subjekt, det vil si alle ikke-nominative kasus. Jeg skal argumentere for at slike konstruksjoner bør sees på som fullverdige antikausativkonstruksjoner på linje med de som er markert på andre måter. Av plasshensyn skal jeg bare gå gjennom konstruksjoner med akkusativt subjektskasus her, men ut fra kildene som er gransket er det liten grunn til å gå ut fra at ikke dativ og genitiv også kan forekomme i slike konstruksjoner.

Hovedfokus i oppgaven er todelt. Jeg har undersøkt hvilke verb som kan forekomme i antikausative konstruksjoner markert med AKKUSATIVSUBJEKT samt hvordan de oppfører seg

---

¹ Flere, deriblant Haspelmath (1987) regner ikke dette som en fullverdig antikausativalternasjon på grunn av mangelen på morfosyntaktisk markering.

med hensyn til kriteriene for antikausativitet som presentert i Haspelmath (1987). Det var også et poeng å komme frem til en teoretisk analyse av slike konstruksjoner innen oppgavens rammeverk, som er KONSTRUKSJONGRAMMATIKK (CXG) og FRAME SEMANTICS.

1.1 Problemstilling

Hovedfokus for denne oppgaven er den antikausative akkusativsubjekt-konstruksjonen i norrønt i et Frame Semantics- og konstruksjonsgrammatisk perspektiv. Dette innebærer at jeg skal granske hvilke verb som kan forekomme i konstruksjonen og hva som kjennetegner dem. Finnes det noen semantisk avgrensning, og er det noen forskjell på de alternerende og de ikke-alternerende verbene? I sammenheng med dette skal jeg undersøke hvorvidt verbene stemmer overens med Haspelmaths (1987) kriterier for antikausativitet.

Det er imidlertid noen andre viktige poeng som må inkluderes. Hvordan vet man at subjektet i en akkusativsubjekt-konstruksjon faktisk er et fullverdig subjekt og ikke et TOPIKALISERT objekt? Dette er nødvendig å vite for å avgjøre om akkusativsubjekt kan ses på som en markør for antikausativitet. Hvordan kan slike konstruksjoner analyseres formelt?

Min problemstilling blir som følger:

- Kan akkusativt subjektskasus regnes som en fullverdig markering av antikausativitet?
- Følger norrøne konstruksjoner med akkusativt subjektskasus kriteriene for antikausativitet som presentert i Haspelmath (1987)?
- Hvilke verb kan forekomme i slike konstruksjoner, og hva kjennetegner dem?
- Hvordan kan konstruksjonen analyseres teoretisk i et konstruksjonsgrammatisk rammeverk?

1.2 Metode

Denne oppgaven baserer seg i hovedsak på egne undersøkelser. I arbeidet har jeg sett på verb som kan forekomme med akkusativsubjekt, og gransket hvorvidt de forekommer i en antikausativalternasjon eller ikke. Min hovedkilde for verbene som tar akkusativsubjekt er

Viðarsson (2006) , som inneholder følgende liste over 138 norrøne verb som tar akkusativsubjekt:

angra, ánægja, belgja, bera, bera¹, bíða, bíhaga, bila, birta, blása, bresta, brjóta, brydda, byrja¹, byrja², daga, deyfa, dökkva, draga, drepa, dreyma, enda, endrnýja, fá, fela, fella, fenna, festa, fjara, flæða, forvitna, frjósa, fylla, fýsa, gera, **geta**, girna, gleðja, greina á, gruna, grynna, hafa, harma, heimta, hefja¹, hefja², henda, herða, heyra, höfga, hryggja, hungra, iðra, kala, kefja, keyra, knýta, kosta, kreppa, kveða, kvelda, kyrra, langa, langa til, leggja, leiða, lengja, lesta, leysa, líða, lýsa, lysta, lægja, minna, minnka, misminna, náttu, nauðsynja, öfunda, ógleðja, ómætta, opna, ónýta, ótta, reiða, reka, rifna, rjúfa, ryðja, rýma, ræsa, saka, setja, setja að, sjá, skaða, skemma, skilja, skilja á, skipta, skorta, slíta, slægja, stemma, steypa, stinga, stækka, stæra, sundla, svimra, syfja, sýna, sækja, taka, tíða, tíma, trega, þrjóta, þrjóta¹, þrota, þynna, þyrsta, ugga, undra, vanta, vara, varða, vatna, vekja upp, velgja, velkja, verpa, vilja, virkja, vægja, væna, vænta/vætta, æsa,

Listen inkluderer også verb som forekommer med subjektvariasjon eller som får akkusativsubjekt av andre grunner enn antikausativitet. Man finner i tillegg verb som ikke er intransitive i det hele tatt. Antall verb som er inkludert i denne oppgaven er derfor betydelig lavere enn antall verb i listen over.

For å sjekke verbene opp mot bevis fra senere språkstadier samt å fange opp eventuelle verb som ikke er inkludert i hovedkilden har jeg supplert med to lister over verb som tar akkusativ- og dativsubjekt i islandsk (Jónsson 2001, Ottosson 2009). En del av disse finnes også i Kainhofer (2002). Verbene ble også kontrollert mot tre forskjellige ordbøker: J. Fritzners ordbok (1886-96), Zoega's (1910) og Norrøn Ordbok (1990), der Fritzners var den viktigste av dem.

Undersøkelsen gikk i første omgang ut på å granske hvorvidt verbene kunne forekomme i såkalte upersonlige konstruksjoner med oblikt subjektsskasus, og om disse kunne alternere med en transitiv setning med nominativt subjekt og akkusativt subjekt. En SYSTEMATISK ALTERNASJON mellom en antikausativ og en kausativ/transitiv konstruksjon er nemlig et tegn på at alternasjonen var PRODUKTIV i norrønt. Produktivitet er et begrep som har blitt forklart og definert på mange forskjellige måter. Frekvens, regelmessighet, utvidbarhet og evne til å tiltrekke seg nye leksem (Barðdal, 2008) er noen av uttrykkene som har blitt knyttet opp mot

produktivitet. I denne oppgaven skal en produktiv alternasjon forstås som at konstruksjonen det gjelder blir ansett som en del av et levende derivasjonsforhold synkront i talerens grammatikk.

Man kan imidlertid ikke utelukke at en antikausativ alternasjon også har eksistert for de verbene hvor den ikke er attestert. Kildetekster fra tidligere språkstadier kan ikke dekke hvert aspekt av språket, og det er derfor ikke usannsynlig at kun enkelte konstruksjoner er attestert for hvert enkelt verb. I slike tilfeller kan man gå til et senere språkstadium, i dette tilfellet islandsk, og se om det uattesterte verbet kan alternere her. Til dette har jeg brukt listen over verb som tar oblike subjekt av Jónsson (2001).

Alternativt er verbet av en slik betydning at man ikke kan forestille seg en mulig transitiv bruk. Da er det ikke en antikausativ alternasjon det dreier seg om, men sannsynligvis et verb som i seg selv har en ikke-kausativ betydning. Verbene hvor jeg ikke fant belegg for en alternasjon i kildetekstene er behandlet for seg selv i kapittel 4.7, siden man ikke kan gå ut fra at en alternasjon eksisterer når den ikke er attestert.

Videre ble verbene kontrollert mot definisjonen av antikausativitet over, og mot Haspelmaths (1987) kriterier for antikausativitet. Kun de som viste seg å stemme overens med definisjonen og kriteriene ble beholdt i den videre undersøkelsen. Verb hvor det var umulig å fastslå subjektskasus og hvor det ikke fantes forekomster på et senere språkstadium ble utelukket.

Det var også et poeng å kontrollere hvorvidt begge parter i alternasjonen var en del av samme betydning, ettersom man ikke kan si at to konstruksjoner alternerer når de har svært forskjellige betydninger, selv om det ser ut til å være samme verb. Ettersom en antikausativalternasjon har stor innflytelse på verbets betydning må man imidlertid ta høyde for betydningsforskjeller som er grunnet i dette. For å sjekke verbenes betydning og kontekst har jeg benyttet tekstsamlingene Menota Tekstarkiv (www.menota.org), Netútgáfan (www.snerpa.is/net/), Heimskringla (www.heimskringla.no) og Íslenskt Textasafn (<http://www.lexis.hi.is/corpus/leit.pl>).

Verbene er sortert etter hvilken hovedbetydning de kommer inn under. Dette er gjort for å få en oversikt over hvilke betydningsgrupper som kan forekomme i en antikausativ alternasjon, noe som er utgangspunkt for å granske de semantiske kriteriene for antikausativitet samt for den teoretiske analysen. I tillegg er det sannsynlig at det finnes en viss betydningsforskjell mellom verbene som alternerer og de som ikke gjør det, og jeg har blant annet brukt

spontanitetsskalaen presentert i Haspelmath (1987, 2008) og Schäfer (2008:161) for å se på dette.

Som nevnt må man regne med en viss forskjell i betydning mellom den antikausative og den kausative alternanten. Dette betydningsforholdet er svært interessant fordi det illustrerer den store relevansen antikausativitet har for verbets betydning. Antikausativitet forårsaker en slags perspektivendring i forhold til den transitive alternanten, noe som delvis kan skyldes vekslingen i tematiske roller mellom konstruksjonene. Man ser dette tydelig for verbet *hefja*¹:

1a) Transitivt: hóf hann ferðina um haustit or Borg
                              begannte han_{NOM} (agens) reisen_{AKK} (patiens) om høsten fra Borg
                              han begannte reisen om høsten fra Borg

1b) Antikausativt: hér hefr Þingfararbölk
                              her begynner tingferdbolk_{AKK} (patiens)
                              Tingferdbolken begynner her

Innen konstruksjonsgrammatikk ses konstruksjoner på som meningsbærende i seg selv. Dette innebærer at de kan ha en egen betydning som kommer i tillegg til betydningen til hvert enkelt element i konstruksjonen – man vet jo at betydningen til en setning ofte er større enn betydningen til hver enkelt av delene sammenlagt (Fried og Östman 2004:12, Goldberg 1995). Derfor har jeg gransket hvorvidt denne betydningsforskjellen som nevnt ovenfor er systematisk, det vil si om den forekommer i alle eller de fleste av antikausativkonstruksjonene som er gransket. I tillegg til PERSPEKTIVENDRINGEN og vekslingen i tematiske roller viser den antikausative alternanten seg å ha en mer GENERELL og RESULTATIV handling enn den kausative.

Frame Semantics-analysen i kapittel 5 er tilpasset fra den i Hamm (2010). Den er ment å illustrere de semantiske endringene som skjer mellom den transitive og den antikausative alternanten når det gjelder RAMME-ELEMENTENE deres. Den videre teoretiske analysen for konstruksjonsgrammatikk i samme kapittel er basert på analysemodellen som finnes i Goldberg (1995:78) samt Barðdal (2001a). Modellen er tilpasset de forskjellige verbgruppene.

1.3 Oversikt over oppgaven

Kapittel 2 presenterer oppgavens rammeverk, konstruksjonsgrammatikk og Frame Semantics, og hva som kjennetegner dem. Videre skal jeg gå inn på antikausativitet både generelt og spesifikt for norrønt. Sentralt for dette er Haspelmaths (1987) kriterier for antikausativitet, som er sentralt for den empiriske undersøkelsen i kapittel 4.

For at akkusativt subjektskasus skal kunne sies å kunne markere antikausativitet må man kunne påvise at oblique subjekt faktisk er FULLVERDIGE SUBJEKT. Om argumentet det gjelder er objekt er jo akkusativt kasus forventet, og argumentasjonen for subjektskasus som markeringsmåte faller fra hverandre. Kapittel 3 tar derfor for seg oblique subjekt og deres subjektsstatus, både på generelt grunnlag og spesifikt for norrønt. Kapitlet avsluttes med en gjennomgang av de ulike subjektstestene som er ansett som gjeldende for norrønt. Eksempelene som er gitt er ikke antikausative, men årsaken til at jeg likevel har benyttet dem, er at hvis de er syntaktisk og semantisk fullverdige subjekt er det ingen grunn til at oblique konstruksjoner som uttrykker antikausativitet ikke skulle være det.

Kapittel 4 presenterer verbene jeg har gransket som forekommer med akkusativsubjekt, og som oppfyller de semantiske kriteriene (Haspelmath 1987) for antikausativitet. De er delt inn etter hvorvidt de kan alternere med en transitiv konstruksjon eller ikke. En påviselig alternasjon med en transitiv konstruksjon kan være en pekepinn på at konstruksjonen var produktiv i norrønt. Mangel på en transitiv alternant behøver imidlertid ikke bety at verbet ikke opprinnelig har alternert, ettersom det kan bunne i at en eventuell alternant simpelthen ikke er attestert.

Kapitlet går også gjennom verbenes betydninger og hvilken type verb som forekommer i disse antikausativkonstruksjonene, samt forholdet i betydning mellom den transitive og den intransitive alternanten. Verbene plasseres i en SPONTANITETSSKALA for å illustrere deres grad av spontanitet, som er nært sammenknyttet med antikausativitet. Jeg går også gjennom de semantiske kriteriene i mer detalj.

En teoretisk analyse av antikausative konstruksjoner blir presentert i kapittel 5. Første del presenterer en Frame Semantics-formalisme, mens andre del tar for seg en konstruksjonsgrammatisk formalisme som i hovedsak er hentet fra Goldberg(1995:78) og Barðdal (2001a)

2. Bakgrunn

2.1 Rammeverk

Rammeverket for denne undersøkelsen er som nevnt tidligere Frame Semantics og konstruksjonsgrammatikk. Her skal jeg kort gå gjennom hver av de to teoriene og deres egenskaper.

2.1.1 Konstruksjonsgrammatikk (CxG)

De fleste grammatiske teorier forsøker å finne den beste måten å representere og forklare forholdet mellom de ulike delene av språket på. Hvor mye, og hva, må en språkbruker vite på forhånd for å kunne bruke språket på en god måte? Hvordan kan man forklare at språkbrukere, ut fra det de vet på forhånd, kan produsere setninger som aldri har blitt ytret før, og likevel kunne vite om de er grammatiske eller ikke?

Som det store antallet grammatiske teorier og spennvidden mellom dem vitner om, er det mange måter å se dette på. Konstruksjonsgrammatikk, eller CxG som den heretter vil bli kalt, er et helhetlig, bruksbasert rammeverk. I stedet for å se på enkelte sider av språket som overordnet andre sider, som for eksempel SYNTAKS over SEMANTIKK eller omvendt, er alle dimensjonene til et språk sett på som likeverdige for å forme lingvistiske uttrykk.

En konsekvens av dette er at teorien kun opererer med ett nivå av språket, og ikke benytter flere REPRESENTASJONSNIVÅER, som overflate- og underliggende struktur, i setningen. Teorien er i tillegg IKKE-DERIVASJONELL, noe som betyr at en PASSIV konstruksjon ikke blir sett på som en derivasjon av en tilsvarende, AKTIV konstruksjon, men som en egen konstruksjon.

- 1 a) Passiv: Per ble slått av Ola
- b) Aktiv: Ola slo Per

Det er imidlertid viktig å påpeke at man ikke ser på aktive og passive konstruksjon som fullstendig urelaterte, men som at den passive setningen står i et bestemt, systematisk forhold til den aktive varianten, og har systematiske forskjeller.

Kjernen i CxG er, som navnet tilsier, at teorien ser på enhver lingvistisk struktur, det være seg hele setninger, fraser eller ord, som konstruksjoner. Tabell 1 under (hentet fra Barðdal 2008:5) viser en oversikt over forskjellige konstruksjonstyper og deres tradisjonelle navn:

Tabell 1 The syntax-lexicon continuum (Barðdal 2008:5, sitert fra Croft og Cruse 2004:255)

Construction Type	Traditional name	Examples
Complex and (mostly) schematic	Syntax	[SB] <i>be</i> -TNS <i>V-en by</i> OBL]
Complex, substantive verb	Subcategorization frame	[SB] <i>consume</i> OBJ]
Complex and (mostly) substantive	Idiom	[<i>kick</i> -TNS <i>the bucket</i>]
Complex but bound	Morphology	[NOUN- <i>s</i>], [VERB-TNS]
Atomic and schematic	Syntactic category	[DEM], [ADJ]
Atomic and substantive	Word/lexicon	[<i>this</i>], [<i>green</i>]

Form og funksjon/innhold er ikke adskillelige (Fried og Östman 2004:12), men er i et avhengighetsforhold som hver sin del av et helhetlig tegn, nemlig konstruksjonen. Tanken om en sammenkobling av form og innhold i et helhetlig tegn er ikke ny, men går helt tilbake til Saussure (1970, først utgitt i 1916). Imidlertid ble idéen opprinnelig brukt først og fremst om leksikalske enheter som ord, noe som har fortsatt ganske lenge. CxG utvider begrepet til også å gjelde for grammatiske konstruksjoner som setninger og fraser, som igjen er organisert i nettverk av mønstre. I denne oppgaven blir likevel termen ”konstruksjon” først og fremst brukt om grammatiske konstruksjoner.

En setnings betydning er mer enn betydningen til hvert enkelt ord sammenlagt. CxG anser konstruksjonene som meningsbærende i seg selv, ikke bare som summen av enkeltordenes betydning. To setningsmønster som inneholder akkurat de samme ordene, i samme rekkefølge, kan for eksempel ha helt forskjellig betydning alt etter hvilken intonasjon som brukes, eller konteksten den er ytret i. Eksempel på dette er enkelte former for interrogativsetninger, eller språklige virkemidler som ironi.

Å kunne et språk vil dermed si å kjenne dets konstruksjoner. I lys av denne oppgavens tema vil det for eksempel si at å kunne språket norrønt innebærer å kjenne til hvilke uttrykk som kan brukes for å uttrykke antikausativ betydning, i hvilke tilfeller en tilsynelatende REFLEKSIV konstruksjon faktisk er rent refleksiv, og i hvilke tilfeller den samme konstruksjonen kan uttrykke antikausativ betydning (Ottosson, 2009). Det vil også si å kjenne til hvordan en konstruksjon kan utvides til å inkludere flere betydninger. På samme måten som et ords bruksområde kan utvides til å inkludere flere betydninger, kan en bestemt konstruksjon eller

form utvides til å gjelde for flere funksjoner. Et eksempel på dette er som nevnt at refleksive konstruksjoner i mange språk har blitt utvidert til å gjelde også antikausativitet (Ottoson, 2009, Cennamo, Eythórsson og Barðdal 2011)

I tillegg til at en gitt leksikalsk enhet kan ha flere betydninger, kan en gitt betydning også utvides til å bli uttrykt av flere forskjellige leksikalske enheter. Dette gjelder også grammatiske konstruksjoner, hvor for eksempel en antikausativ betydning kan uttrykkes med både *na-* og *sk-*verb eller med oblikt subjekt, avhengig av verbet.

I følge Fried & Östman (2004:13) ble CxG utviklet fra CASE GRAMMAR og tidlig Frame Semantics. Case Grammar la stor vekt på viktigheten av semantiske roller, og at hvilke semantiske roller som blir ”mappet” til forskjellige grammatiske funksjoner ofte er regelmessige, ikke uregelmessige.

At CxG er et holistisk rammeverk og at form og funksjon er sett på som to sider av samme sak innebærer at de ikke er ment å analyseres som separate ”moduler.” Både fonologi, syntaks, semantikk, pragmatikk, informasjon om kontekst og så videre er viktig. Konstruksjonene er knyttet til semantisk og pragmatisk informasjon om hvordan de skal brukes. Dette igjen hjelper språkbrukerne til å vite om en setning som aldri har vært uttrykt før, er grammatisk eller ikke.

I følge Fried & Östman (2004:13) er konstruksjoner en slags abstrakte ”modeller.” Spesifikke instansieringer er faktiske realiseringer av konstruksjonene, og er lisensiert av dem.

Syntaktiske konstruksjoner kan deles inn i to typer (Barðdal 2008:5).

SETNINGSTYPEKONSTRUKSJONER består av aktive og passive setninger, spørsmål, topikaliseringer og så videre. ARGUMENTSTRUKTURKONSTRUKSJONER, også kalt ”subcategorization frames,” innbefatter for eksempel intransitiver og transitiver, og kan videre deles inn basert på kasusmarkeringer. Alle setninger består av begge typer konstruksjoner. Jeg kommer nærmere inn på praktisk representasjon av konstruksjoner i et senere delkapittel.

Det finnes mange forskjellige versjoner av CxG. Jeg skal ikke følge én bestemt versjon i denne oppgaven, men som eksempler kan nevnes Goldbergsk/Lakovsk construction grammar, Cognitive grammar, Radical Construction Grammar, Embodied construction grammar, fluid construction grammar, Sign-based CxG og så videre. Det er også mange som ikke knytter seg til en bestemt variant, men likevel arbeider innenfor det generelle rammeverket. (Goldberg 1995:6)

2.1.2 Frame Semantics

Som nevnt i forrige delkapittel ble CxG utviklet blant annet fra en tidlig versjon av Frame Semantics. Petruck (1996) beskriver Frame Semantics som et forskningsprogram i empirisk semantikk som legger vekt på kontinuitetene mellom språk og erfaring, og som gir et rammeverk for å presentere resultatene av denne forskningen.

Hvordan skal man definere og representere et ords betydning? Hvordan definerer man alt et ords betydning impliserer, og hvor mye kunnskap om verden og ytringskonteksten kreves for å kunne forstå et ord? Hvor går grensen mellom betydning og verdenskunnskap? Dette er spørsmål som har fått mange varierende svar.

I Frame Semantics blir alt man trenger å vite for å forstå et ord, summert opp i en RAMME. En ramme er et sett med konsepter som er relatert på en slik måte at man må forstå hele konseptsystemet for å kunne forstå ett enkelt konsept. På samme måte gjør det å forstå ett av dem at betydningen til alle konseptene blir tilgjengelige, ettersom konseptet er del av en større ramme (Petruck, 1996).

Et ord representerer en ERFARINGSKATEGORI. Men hvilke grunner har et språksamfunn for å lage kategorien som ordet representerer? Ulike språk definerer grensene mellom to begrep ulikt, noe som igjen har resultert i synet på at ethvert ords betydning må ses i forhold til dets relasjon til andre ord. På den ene siden ser man at et ords betydning ikke nødvendigvis korresponderer direkte til et tilsvarende ord i andre språk. På den andre siden er det vanskelig å forstå et ord uten samtidig å kjenne betydningen til andre kjerneord i samme ramme, som for eksempel 'gi' og 'få.'

En ramme kan derfor ses på som en slags abstrakt eller prototypisk scene eller situasjon som representerer lignende situasjoner i det virkelige liv. Fillmore (1986) og Petruck (1996) trekker frem en COMMERCIAL TRANSACTION FRAME (heretter kalt transaksjonsramme) som eksempel, der elementer som kjøper, selger, varer og penger er definert ut fra situasjonsroller. Verbene som er linket til denne rammen (kjøpe, selge, betale etc.) fokuserer på forskjellige aspekter ved situasjonen. Det er altså et spørsmål om PERSPEKTIV – for eksempel trekker verbet 'kjøpe' kunden og varene frem i forgrunnen, mens de andre elementene kommer i bakgrunnen. 'Selge' fokuserer derimot på selgeren og varene, mens kjøperen er i bakgrunnen. Hamm (2011) illustrerer dette for verbene *buy* og *sell* med følgende tabell:

Tabell 2 Rammen for verbene *buy* og *sell* (tilpasset fra Hamm, 2011)

VERB	BUYER	GOODS	SELLER	MONEY	PLACE
<i>buy</i>	Subject	Object	From	For	At
<i>sell</i>	To		(Subject)		
<i>cost</i>	Indirect object	Subject		Object	At
<i>spend</i>	Subject	On		Object	At

Denne tabellen kan igjen modifiseres til å vise hvilke elementer som er i henholdsvis forgrunnen og bakgrunnen av rammen, i tillegg til hvilke som ikke er til stede i rammen i det hele tatt. Dette vises i tabell 3:

Tabell 3 Rammen for verbene *kjøpe*, *selge*, *koste* og *bruke*

VERB	KJØPER	VARER	SELGER	PENGER	STED
kjøpe	Forgrunn	Forgrunn	Bakgrunn	Bakgrunn	Bakgrunn
	Obligatorisk	Obligatorisk	Valgfri	Valgfri	Valgfri
selge	Bakgrunn	Forgrunn	Forgrunn	Bakgrunn	Bakgrunn
	Valgfri	Obligatorisk	Obligatorisk	Valgfri	Valgfri
koste	Bakgrunn	Forgrunn	Bakgrunn	Forgrunn	Bakgrunn
	Ikke realisert	Obligatorisk	Ikke realisert	Obligatorisk	Valgfri
bruke	Forgrunn	Bakgrunn	Bakgrunn	Forgrunn	Bakgrunn
	Obligatorisk	Valgfri	Ikke realisert	Obligatorisk	Valgfri

Petruck (1996) mener at en beskrivelse av et ord også må inkludere informasjon om de grammatiske egenskapene deres, samt hvilke syntaktiske mønstre de forekommer i. For eksempel, hvilke elementer av en ramme er obligatoriske, og hvilke er det ikke? Hvilke elementer kan realiseres som subjekt, og i hvilke tilfeller?

Vi ser her at alle elementene som er markert som ”forgrunn” er obligatoriske, og hvis man sammenligner med tabell 2 er dette de som blir realisert som subjekt og objekt i selve instansieringen. Elementene som er markert som ”bakgrunn” og ”valgfri” kan enten realiseres i setningen eller ikke, alt etter hva man ønsker å kommunisere. Det er også mulig å trekke dem frem som et slags forgrunnelement, for eksempel ved hjelp av topikalisering. Elementene som er markert som ”bakgrunn” og ”ikke realisert” kan svært sjelden bli realisert

i selve setningen. De er likevel en del av rammens generelle bakgrunnsinformasjon ettersom man må vite om dem for å forstå andre ord i rammen.

Det er flere ting som har innflytelse på hvilke elementer som er i forgrunnen i en bestemt setning. Verbets og konstruksjonens betydning er den viktigste, ettersom den i seg selv ekskluderer enkelte elementer fra å forekomme i forgrunnen. Verbets VALENS spiller også inn i den forstand at bare noen elementer kan forekomme som et argument i setningen, mens de resterende kan bli realisert som en preposisjonsfrase hvis de skal trekkes frem. Det er rimelig grunn til å anta at de elementene som er definert som at de forekommer i forgrunnen i tabell 3, er de elementene som er sentrale når man skal forklare verbets betydning.

Hovedidéen er at for å vite betydningen til hvilket som helst av disse verbene, er man nødt til å kjenne til hele situasjonen, noe som igjen impliserer at man må kjenne betydningen til alle verbene i hver enkelt ramme. For å vite hva det er å selge noe må man også vite at det er noen som kjøper disse tingene, som igjen innebærer å kjenne til prinsippet med å bruke penger for å få en vare i hende, og det at en vare har en bestemt pris. Kunnskapen og erfaringene som man må ha for å kjenne ordets betydning er bakgrunn og motivasjon for de kategoriene som ordet representerer.

Man kan summere det man må kjenne til for å kunne forstå ordet i en PROTOTYPE. Prototyper er den delen av kulturen eller erfaringen til et språksamfunn som et ords betydning blir definert mot, der alle delene av betydningen er til stede. Det er ikke en forutsetning for å forstå et ord i vanlig språkbruk at alle betingelsene i prototypen er til stede i bakgrunnssituasjonen. Kategorier kan benyttes i mange forskjellige kontekster, og når ord brukes i kontekster som ikke egentlig passer med prototypen, blir ordets ramme utvidet eller endret.

Dette innebærer igjen at Frame Semantics ikke definerer et ord ut fra dets relasjon til andre ord, som enten betegner motsetninger eller ord innenfor samme område, men ut fra dets relasjon til bakgrunnssituasjonen. Man må da ha kunnskap om den bakgrunnen og de konseptene som ligger til grunn for kategorien. Dette gjør at Frame Semantics kan ha rammer med kun én leksikalsk representant.

Brukt innenfor CxG gir den semantiske rammen som definert innen Frame Semantics noe av den semantiske informasjonen som er nødvendig for å kunne tyde og analysere en setning. Ettersom CxG ser på alle deler av en ytring som viktige, er derfor Frame Semantics

betydningsfull. Semantiske restriksjoner er ikke uviktige i en del konstruksjoner, noe jeg kommer tilbake til i kapittel 4 og 5.

Også grunnleggende argumentsstrukturtyper er definert i relasjon til bakgrunnsrammer (Petruck 1996, Boas 2008). Betydningen til en bestemt konstruksjon går dermed ikke bare ut fra betydningen til predikatet, men også fra konstruksjonen selv og den kunnskapen den er assosiert med.

I tillegg til de egne Frame Semantics-analysene i kapittel 5 er også Frame Semantics reflektert i konstruksjonsgrammatikk-analysen gjennom at den er ordnet ut fra hvilken semantisk ramme verbene tilhører (bestemt ut fra deres generelle semantiske betydning).

2.2 Antikausativitet

Begrepet antikausativitet ble i følge Ottosson (2009) lenge først og fremst brukt av russisk-talende lingvister, og ble introdusert av Nedjalkov og Sil'nickij i 1969. Der var de to partene av et transitivt-intransitivt par sett på som relatert via "semantisk derivasjon" som besto i å legge til eller trekke fra kausativ betydning. I en antikausativ alternasjon er den intransitive alternanten markert.

Det er først i de senere årene at begrepet antikausativitet har blitt etablert, og det var fortsatt relativt nytt da Haspelmath skrev sin artikkel i 1987. Forskere hadde selvfølgelig vært borti fenomenet i enkeltspråk, men man var sjelden klar over at slike eller lignende konstruksjoner også fantes i andre språk. På grunn av dette ble konstruksjonen navngitt på stående fot.

Begrep som har vært benyttet om antikausativitet er blant annet INKOATIV, fientiv, middle (som blir markert på samme måte som en del av de antikausative konstruksjonene i norrønt og gotisk), og begrep som pseudopassiv, deriverte intransitiver, notional passive, middle, pseudo-refleksiv, kvasi-refleksiv, ulogiske refleksiver. (Siewierska 1984)

Som alle de forskjellige benevnelsene tyder på er det mye ambiguitet involvert i begrepet antikausativitet. Mye av dette kan antas å grunne i at mens en kausativ konstruksjon sin markering ofte har kausativ som sin eneste funksjon, bærer antikausative markører preg av systematisk å ha andre funksjoner som sin hovedfunksjon (Haspelmath 1987). Grunnen til at enkelte begrep som passiv, middle og refleksiv går igjen i benevnelsene er at dette er vanlige "hovedfunksjoner" for antikausativmarkørene i mange språk, som for eksempel i norrønt (Ottosson 2009) og italiensk (Cennamo og Jezek 2009). Dette er en av grunnene til at

semantiske kriterier og det semantiske innholdet til konstruksjonen er viktig for å fastslå om man har med antikausativ å gjøre.

Antikausativ er en VALENSREDUSERENDE alternasjon (Dixon & Aikhenvald 2000). Hvis man sammenligner en antikausativ konstruksjon med en aktiv, transitiv konstruksjon ser man at argumentet med den tematiske rollen AGENS er subjekt i den transitive konstruksjonen, men er fraværende i antikausative konstruksjoner. Argumentet med den tematiske rollen PATIENS er objekt i den transitive setningen, men subjekt i den antikausative. Antikausativ har derfor mye til felles med passiv, men det er likevel enkelte forskjeller som illustrert i setningene i (3) og (4).

(3) Passiv:

- a. Tor slo Ola (aktiv)
- b. Ola ble slått (passiv)
- c. Ola ble slått av Tor (passiv med agens reintrodusert)

(4) Antikausativ:

- a. Vinden veltet treet (aktiv)
- b. Treet veltet (antikausativ)
- c. *Treet veltet av vinden (ugrammatisk antikausativ med agens reintrodusert)

Setningene er hentet fra norsk og illustrerer betydningsforholdet mellom passiv og antikausativ. Det bør imidlertid påpekes at ettersom konstruksjonene er labile (ingen av alternantene blir eksplisitt markert) kan man per definisjon ikke regne dem med blant de antikausative konstruksjonene (Haspelmath 1987), men de har like fullt de semantiske kjennetegnene til konstruksjonene.

I passiv er ofte agens implisert selv der den ikke er uttrykt direkte. I slike tilfeller kan man gjeninnføre agens ved hjelp av en instrumentalfrase, som i eksempel (3c). I (4c) ser man at dette ikke er mulig i en antikausativkonstruksjon. Resultatet gir rett og slett ikke mening.

Forklarer man dette ut fra Frame Semantics vil det si at agens, som er i rammens forgrunn i den aktive konstruksjonen, er i bakgrunnen i en passiv konstruksjon, men likevel til stede. I en antikausativ konstruksjon er ikke agens til stede i rammen i det hele tatt, og det er derfor

umulig å referere til den. Zaenen/Maling (1990) skriver: "for unaccusatives there's no agent present at any level."²

2.2.1 Definisjon av antikausativitet

I denne oppgaven skal jeg ta utgangspunkt i en definisjon av antikausativ som kommer fra Haspelmath (1987):

An anticausative is the marked member of a PRIVATIVE morphological transitive/inactive alternation.

"Privative" betyr hos Haspelmath et setningspar hvor den ene alternanten er markert og den andre ikke. Definisjonen av antikausativ inkluderer kun de konstruksjonene hvor det både finnes en morfosyntaktisk markør, hvor man har antikausativt innhold (Ottosson 2009), og hvor det finnes en alternasjon. Den utelukker såkalte labile konstruksjoner, som uttrykker antikausativ betydning, men som ikke er eksplisitt markert. Man finner slike blant annet i norsk (som i eksemplet i 4b) og engelsk.

2.2.2 Semantiske kriterier

Det har vært forsøkt å finne tverrspråklige UNIVERSALER for hvilke verb som kan ta antikausativ og de som ikke kan det.. Blant annet har SELEKSJON AV HJELPEVERB vært forsøkt brukt som et kriterium. Dette er en metode som går ut på at et verbs valg av enten 'ha' eller 'være' som hjelpeverb kan si noe om hvorvidt de kan forekomme i en antikausativ konstruksjon eller ikke. (Schäfer 2008)

Seleksjon av hjelpeverb har imidlertid vist seg å være en upålitelig metode. Ikke bare er utvalget verb som velger 'ha' eller 'være' som hjelpeverb forskjellig fra språk til språk, men det viser seg at man også kun er i stand til å finne de verbene som er prototypisk antikausative. I egenskap av å være prototypiske dreier dette seg om verb som man antagelig ville ha funnet uansett.

Verb som ikke er prototypiske varierer fra språk til språk, og antikausativ må derfor defineres for hvert enkelt språk. En viss mengde verb, de prototypiske, går igjen. I tillegg finnes enkelte grunnleggende kriterier. Likevel er det stor variasjon i hvilke verb som blir markert for antikausativ, og hvordan kriteriene blir tolket.

---

² De refererer her til "unaccusatives," men regner antikausative konstruksjoner som en undergruppe av unaccusatives.

Kriteriene under er i hovedsak hentet fra Haspelmath (1987) og jeg skal bare kort gå gjennom dem her. De er i utgangspunktet ment å være universelle. Jeg skal diskutere kriteriene nærmere i kapittel 4 og se på hvorvidt de er brukbare for norrønt.

1. **De er typisk TILSTANSENDRINGSVERB:** Dette innebærer at verbene må tegne en overgang fra en tilstand til en annen, eller en gradsending (Schäfer, 2008:9). Et eksempel på dette er *lægja* 'gjøre lavere,' som betegner en overgang fra tilstanden "av en viss høyde" til tilstanden "av en lavere høyde."
2. **De uttrykker en GENERELL HANDLING:** Verb som uttrykker en spesifikk handling eller metode kan ikke forekomme i antikausativ i følge Haspelmath (1987); slike verb inkluderer 'bite,' 'kutte,' 'klippe' og så videre. KONSEPTUALISERING er imidlertid viktig for dette kriteriet – selv et spesifikt verb kan forekomme i antikausativ hvis det kan konseptualiseres som en generell i stedet for spesifikk betydning.
3. **De må forekomme SPONTANT, det vil si uten en "ytre kraft":** Ettersom agens ikke er til stede i en antikausativkonstruksjon er det ikke mulig at slike konstruksjoner inneholder verb som forutsetter at en agens eller ytre kraft setter i gang handlingen. Unntaket er for verb som kan konseptualiseres som ikke forekommende ved hjelp av en ytre kraft. I motsetning til passiv kan ikke agens reintroduseres i en instrumentalfase i de fleste språk.
4. **For verbet det dreier seg om må det å forekomme med en ytre kraft være normalen:** Dette vil si at de kun kan alternere med transitive konstruksjoner (Schäfer 2008:161). For verb som vanligvis blir sett på som at de forekommer uten en ytre kraft vil en slags antikausativ betydning være normalt, noe som ikke er nødvendig å markere. Disse verbene forekommer typisk i en kausivalternasjon i stedet for, eller kun med antikausativ betydning. Det er mulig å anta at verb som forekommer med oblique subjekt nettopp på grunn av deres markering plasserer seg midt mellom disse alternativene.
5. **Subjektet i antikausativkonstruksjonen må ha samme tematiske rolle som objektet i den tilsvarende transitive konstruksjonen.** Transitive og antikausative konstruksjoner har et systematisk forhold seg i mellom. Dette forholdet består i at subjektet i antikausativkonstruksjonen har samme tematiske rolle som objektet i den transitive konstruksjonen.

Disse kriteriene kan benyttes for å fastslå om en konstruksjon er antikausativ eller ikke. Siden antikausativ markering i flere tilfeller kan markere andre konstruksjoner også, er semantiske

kriterier essensielle for å avgjøre hvilken konstruksjon det dreier seg om. I tillegg finnes det flere språkspesifikke kriterier. Et eksempel på dette, hentet fra Heidinger & Schäfer (2008), er at franske verb som kun kan forekomme med menneskelig agens som eksternt argument, ikke kan forekomme med antikausativ. Dette innebærer imidlertid ikke at alle verb med ikke-menneskelig agens kan forekomme med antikausativ. Slike språkspesifikke kriterier er imidlertid ikke universelle og kan derfor ikke nødvendigvis brukes på andre språk.

2.2.3 Morfosyntaktiske kjennetegn og egenskaper

Det finnes, i følge Haspelmaths definisjon over, tre morfosyntaktiske kriterier som må være til stede for at en alternasjon skal kunne regnes for antikausativ:

1. **Den antikausative alternanten må kunne alternere med en transitiv/kausativ alternant.** Det er umulig å være en del av en alternasjon uten at en annen alternant er til stede, og denne alternanten må være transitiv.
2. **Verbene i den transitive og den antikausative alternanten må tilhøre samme stamme.** De kan ikke være forskjellige leksikalske enheter eller forskjellige stammer.
3. **Den antikausative alternanten må være markert.** I følge Haspelmath (1987) kan en konstruksjon ikke sies å være antikausativ om den ikke har en morfosyntaktisk markør.

Det finnes flere typer konstruksjoner som har antikausativ betydning men som ikke formelt sett kan sies å være antikausative ut fra disse kriteriene. En av disse er verb som ikke alternerer med noen transitiv konstruksjon, men som likevel oppfyller de fleste av de semantiske kriteriene. Disse har dermed en ikke-kausativ betydning, men kan ikke sies å være antikausativer ettersom de ikke står i et motsetningsforhold til en kausativ konstruksjon.

I tillegg har man det Haspelmath kaller ”LEXICAL TRANSITIVITY ALTERNATIONS,” som er verbpar der betydningene er motsatt. De tilhører samme semantiske ramme, men har omvendt perspektiv, og er ikke del av samme stamme. Haspelmath bruker som eksempel verbene *kill* og *die*. Verbet *kill* har en transitiv, kausativ betydning, mens *die* har en ikke-kausativ betydning der det ikke er mulig å snakke om agens. De kan derfor sies å være linket semantisk. Men ettersom de ikke har samme stamme kan man ikke kalle det en antikausativ- eller kausativalternasjon i ordets rette forstand.

Sist men ikke minst har man de labile verbene. Dette er verb som, i likhet med eksemplene tidligere i kapitlet, alternerer mellom vanlig transitiv betydning og antikausativ betydning.

Semantisk sett er de helt like andre antikausativkonstruksjoner, men det er ingen antikausativmarkør til stede i setningen.

Ut fra Haspelmaths definisjon over kan derfor ingen av disse sies å være antikausative. Norrøne antikausativkonstruksjoner med oblikt subjekt har av og til blitt regnet blant disse (Ottosson 2009), men ettersom de har markering på subjektet i stedet for verbet bør de ikke regnes som labile etter min mening.

2.2.4 Antikausativitet og transitivitet

Haspelmath (1987, 2005) kategoriserer valensendrende konstruksjoner i to grupper: VALENSØKENDE og VALENSREDUSERENDE. Mange språk benytter begge typer konstruksjoner. Termene impliserer et syn om at disse konstruksjonene er dervert fra andre konstruksjoner, men innen et konstruksjonsgrammatisk rammeverk bør de ses på som selvstendige konstruksjoner med et systematisk forhold til andre konstruksjoner. Terminologien er likevel nyttig for å illustrere forholdet mellom alternantene.

I et setningspar med en transitiv og en intransitiv setning vil forskjellig alternant være markert alt etter hvilken strategi som er brukt. For en valensøkende strategi vil den transitive setningen være markert som for eksempel kausativ, og valensen til verbet har ett argument mer enn den vanligvis har. En valensreduserende strategi markerer den intransitive setningen som antikausativ og reduserer verbets valens med ett argument.

Hvordan selve alternasjonen fungerer finnes det flere ulike syn på. Schäfer (2008) ser på kausativ og antikausativ som motsatt side av en og samme alternasjon. Hver side er derivert ikke fra hverandre, men fra en KATEGORI-NØYTRAL ROT. Dette synet finner man igjen i Alexiadou (2006), men hun mener at de ikke er i et direkte forhold til hverandre. En av grunnene til dette synet er det faktum at et kausativt verbs motpart ikke nødvendigvis er antikausativt, eller omvendt. Alternantene er uansett tydelig relatert på en eller måte, men sannsynligvis i egenskap av å ha et systematisk forhold som motsetninger seg i mellom, ikke grunnet en derivasjon. Det er nyttig å se en antikausativkonstruksjon i forhold til en transitiv konstruksjon ettersom dette belyser alternasjonens spesielle egenskaper.

Ottosson (2009) mener derimot at antikausative verb ikke nødvendigvis er synkront deriverte fra attesterte transitive verb, det vil si at man ikke nødvendigvis skal kunne finne en transitiv ”motpart” for å kunne si at det er antikausativt. Dette er relevant for et dødt språk hvor man

ikke kan være sikker på om den transitive motparten mangler eller bare ikke er attestert – skriftlige kilder vil alltid være noe begrenset i sitt omfang.

Antikausative verb uten en attestert transitiv motpart forutsetter imidlertid at verbene stemmer overens med en morfologisk alternasjon som man allerede vet er antikausativ. Ettersom flere av strategiene som blir brukt for å markere antikausativ også kan brukes for å markere andre konstruksjoner i mange språk, er ikke dette helt uproblematisk. De semantiske kriteriene blir derfor ekstra viktige. En mangel på transitiv motpart gjør det også vanskeligere å bedømme om man har å gjøre med en alternasjon som er produktiv i det språkstadiet man gransker, eller om det bare er en ikke lenger produktiv rest fra tidligere språkstadier.

Det er likevel et faktum at det å overse verb uten en transitiv alternant potensielt kan utelukke flere antikausative konstruksjoner. Jeg har derfor valgt å inkludere slike verb i oppgaven, behandlet for seg. Det finnes flere grunner til dette. Om en form eller konstruksjon ikke er attestert kan man likevel finne ut om det er sannsynlig at den eksisterte ut fra senere språkstadier. For norrønt vil dette gjelde moderne islandsk. Akkusativt kasus for slike verb kan ha oppstått i utviklingen fra norrønt til moderne islandsk. Imidlertid viser produktiviteten til oblike subjektspredikat seg å ha minket, ikke økt, mellom språkstadiene det gjelder (Barðdal & Eythórsson 2009). Det er derfor sannsynlig at disse predikatene har vært brukt til å markere antikausativ også i norrønt.

Uavhengig av spørsmålet om en konstruksjons produktivitet eller attesterte alternasjon er det også et systematisk forhold mellom den antikausative og den transitive alternanten i et setningspar. Man har forskjellen i tematiske roller, konstruksjonens grad av spontanitet og det er også ventet at det er en viss betydningsforskjell mellom verbet i hver av konstruksjonene. Denne betydningsforskjellen er til en viss grad grunnet veksligen i de tematiske rollene, men det kan også være en slags antikausativ betydning som kommer fra selve konstruksjonen. Jeg kommer tilbake til dette i et senere kapittel.

2.2.5 Underkategorier av antikausativ

I følge Haspelmath (1987) finnes det to typer transivitetsalternasjoner. En EQUIPOLLENT-alternasjon er en hvor alternantene er symmetriske. I denne typen finner man setningspar hvor både den transitive og den intransitive varianten er markert, og han trekker frem japansk som et eksempel:

(5a) *Atumaru* 'gather' intransitiv

(5b) *Atumeru* 'gather' transitiv

Den andre typen er såkalte PRIVATIVE alternasjoner. I denne typen alternasjoner er kun den ene alternanten markert, og det er derfor en usymmetrisk alternasjon. Den markerte konstruksjonen kan enten være den transitive alternanten, noe som innebærer at alternasjonen er kausativ, eller den intransitive alternanten, som betyr at alternasjonen er antikausativ. Ut fra Haspelmaths definisjon tidligere i kapitlet er det kun en privativ alternasjon hvor den intransitive alternanten er markert som kan sies å være en fullverdig antikausativ alternasjon. Haspelmath (2004) trekker frem følgende eksempel fra russisk:

(6a) *Mira zakryvaet dver'*

Transitiv

Mira closes door

(6b) *Dver' zakryvaet-sja*

Antikausativ

Door closes-REFL

Den syntaktiske siden av antikausativitet har vært gjenstand for mye diskusjon. For eksempel skriver Schäfer (2008) at markerte antikausativkonstruksjoner er syntaktisk transitive. Han baserer seg i den diskusjonen på tysk, hvor subjektet er sett på som å oppføre seg "mer" som et objekt enn i andre språk. Som et bevis for dette trekker han frem det at refleksiv markering ofte blir brukt for å markere antikausativ (se eksempel (6b) over). Han argumenterer videre for at subjektet i slike konstruksjoner er SYNTAKTISKE OBJEKT, og mener at antikausative konstruksjoner uten refleksiv morfologi gjerne har passivt syntaks. Et problem med hans analyse er at den ikke forklarer hvorfor instrumentalfraaser er mulig med passiv og ikke med antikausativkonstruksjoner hvis de faktisk har passivt syntaks.

Når det gjelder antikausative konstruksjoner med oblikt subjektskasus er de i en litt spesiell situasjon. Ikke bare har subjektet samme tematiske rolle som objektet har i den transitive alternanten, men også samme kasus. Dette gjør at veien til å gå ut fra at man har å gjøre med et topikalisert eller underliggende syntaktisk objekt, ikke subjekt, er kort. I kapittel 3 skal jeg argumentere for at slike subjekt ikke er syntaktiske eller underliggende objekt, men fullverdige subjekt både semantisk og syntaktisk.

Et alternativt syn har vært at kasus i slike antikausativkonstruksjoner er LEKSIKALSK SPESIFISERT for de enkelte verbene. (Zaenen & Maling 1990) Dette vil si at de leksikalske

enhetene velger dette kasuset, på samme måte som for eksempel genitiv for possessiv-konstruksjoner. Tradisjonelt har man klassifisert dativ og genitiv som leksikalsk eller IDIOSYNKRATISK kasus på grunn av dette, ettersom frasene de markerer ofte ikke er verbargument. Akkusativ og nominativ har vært sett på som STRUKTURELLE, da de markerer argumentene til verbet på en systematisk måte.

Vanligvis blir oblikt subjektskasus forklart med at det som nevnt er leksikalsk spesifisert for verbet, eller TEMATISK KASUS som følger argumentets tematiske rolle. For en detaljert gjennomgang av dette henvises til Zaenen & Maling (1990). I denne oppgaven skal jeg følge synet presentert i Barðdal (2011b), som argumenterer for at all morfologisk kasusmarkering er leksikalsk.

Det er tydelig fra verbene som er undersøkt i forbindelse med denne oppgaven at spesifisering av kasus slett ikke er uavhengig av konstruksjonen det forekommer i. Den største gruppen verb er de som forekommer både med en antikausativ og en transitiv alternant, og dermed forekommer både med oblikt subjektskasus og ”vanlig” subjektskasus. Det er derfor nærliggende å anta at kasus i disse tilfellene ikke bare er spesifisert i verbet, men i den antikausative konstruksjoner som en av flere potensielle markeringsmåter. Hvilke verb som forekommer i slike konstruksjoner vil da avgrenses av de semantiske kriteriene for konstruksjonen selv, eller det må spesifiseres for hver konstruksjon.

2.3 Antikausativitet i norrønt

Antikausativitet i norrønt uttrykkes hovedsaklig på fire forskjellige måter, som beskrevet i Ottosson (2009) og Cennamo, Eythórsson & Barðdal (2011):

- **Na-verb** (også kalt inkoative fordi de også uttrykker inkoativitet)
  - *brotna* (fra *brjóta*)
  - *fitna* (fra *feitr*)
  - *gróna* (fra *gróa*)
- **Sk-verb** (også kalt refleksive Middles)
  - *settisk örn* ’ørnen landet’ (Þjóðolfr ór Hvini *Haustlög* 2)
- **Oblike subjektskonstruksjoner**
  - *festir fótinn* ’foten gror sammen’ (Sturl. 1, 99)
- **Labile verb (ikke morfologisk markert)**
  - *minnka* (Sth. fol. 6)

I denne delen skal jeg først og fremst ta for meg antikausative konstruksjoner med *na*- og *sk*-verb, samt labile verb, ettersom konstruksjoner med oblike subjekt blir behandlet i kapittel 4 og 5. Denne oversikten er hovedsaklig hentet fra Ottosson (2009).

2.3.1 *Na*-verb

Na-verb får sitt navn på grunn av at de i antikausativ i norrønt får endelsen *-na* i stedet for *-a*. I følge Ottosson (2009) har de antikausativ som sitt eneste innhold, og har en slående semantisk sammenheng. Dette skiller dem fra andre måter å markere antikausativ på. Strategien finnes både i norrønt og gotisk, og verbene som forekommer i konstruksjonen er ofte basert på adjektiv, som *feitr* til *fitna*. Denne måten å markere antikausativ finner man også fortsatt i moderne norsk, for eksempel fra *lyse* 'lyse opp (noe)' til *lysne* 'bli lysere.'

Na-verb blir av og til kalt inkoative, på grunn av at de refererer til en overgang fra en tilstand til en annen. Dette er naturlig siden mange antikausative verb også er tilstandsendringsverb, og betyr ikke at de ikke kan ses på som antikausative også. Termen inkoativ refererer til verbenes aspektuelle egenskaper, mens antikausativ viser til en valensendring. Allerede i Egge (1887) ble de beskrevet som å ha diatese eller valensendring som sin hovedkarakteristikk. De er imidlertid ikke en egen infleksjonell klasse i norrønt, noe som gjør det vanskelig å avgrense dem. De bør likevel ses på som antikausative, ettersom de kan alternere med kausative konstruksjoner. Da har de ofte en mer spesialisert betydning enn sin transitive motpart.

2.3.2 *Sk*-verb

Denne varianten, eller antikausativ mediopassiv som den også blir kalt, er kjennetegnet ved at verbet får et refleksivsuffiks, *-sk* (eller *-mk* i første person entall). Suffikset kommer fra et refleksivt pronomen, og det er derfor trolig at konstruksjonen har utviklet seg fra refleksive konstruksjoner. Denne måten å markere antikausativ på er ikke særegent for norrønt, men tvert om en ganske vanlig måte å markere antikausativ på blant annet i italiensk og fransk (Cennamo & Jezek 2009).

Konstruksjonens hovedområde ser fortsatt ut til hovedsaklig å være refleksiv. Dens betydning kan variere fra rent refleksiv bruk til antikausativ, som er vanlig ved ikke-animate eller abstrakte subjekter, og reciprocal bruk. Semantisk sett fokuserer ikke verbene som forekommer med *-sk*-endelse like mye på sluttresultatet av en tilstandsendring som det *na*-verbene gjør, men mer på handlingen selv eller hvordan den foregikk.

2.3.3 Labile verb

Labile verb er et transitivt – antikausativt setningspar hvor verbet har samme form i den antikausative setningen som i den transitive. Ettersom verbet ikke endres blir den vanligvis ikke regnet som en fullverdig antikausativ alternasjon (Haspelmath 1987 og 2008, Ottosson 2009), selv om man anerkjenner at den har antikausativ betydning eller antikausativt innhold.

Til tross for manglende markering er det flere kjennetegn som gjør at man potensielt kan regne dette som en antikausativ alternasjon. Til tross for at verbet ikke endres er det flere kjennetegn som gjør at man kan regne dette som en antikausativ alternasjon. For det første viser en setning med en transitiv og en antikausativ alternant en tydelig veksling i tematiske roller (subjektet i den antikausative setningen har samme tematiske rolle som objektet i den transitive setningen) og den perspektivendringen dette medfører. For det andre har de, som allerede nevnt, en tydelig antikausativ betydning i den antikausative setningen, og oppfyller de semantiske kriteriene presentert tidligere i kapitlet.

2.3.4 Konstruksjoner med oblikt subjekt

Antikausativkonstruksjoner som blir markert morfologisk ved hjelp av oblikt subjektskasus er særpreget av det at verbet i alternasjonen ikke endrer form, og dermed er identisk både i den transitive og den antikausative alternanten. Av den grunn har den av og til blitt gruppert sammen med labile verb, som ikke blir markert i det hele tatt. Det som skiller dem fra labile verb er imidlertid at subjektet endrer kasus og står enten i akkusativ, dativ eller genitiv, alt etter hvilket kasus objektet har i en tilsvarende transitiv setning. Denne endringen er tydelig systematisk. Alternasjonen oppfyller derfor ikke bare de semantiske kriteriene, men også alle de morfosyntaktiske kriteriene.

Hvorvidt antikausative konstruksjoner med oblikt subjekt bør regnes som fullverdig antikausative etter Haspelmaths definisjon (altså markert morfologisk) står og faller på subjektets status som fullverdig subjekt, noe jeg skal gå gjennom i neste kapittel.

Alternasjonen blir av Ottosson (2009) regnet som et fenomen særegent for norrønt, men Cennamo, Eythórsson og Barðdal (2011) har et motsatt syn på dette. Varianten blir også kalt upersonlige detransitiver.

3. Subjektsstatusen til oblike subjekt

Det essensielle ved antikausativkonstruksjoner med oblikt subjekt er at de har et tilsynelatende uregelmessig subjektskasus. Dette forutsetter at argumentet dreier seg om, faktisk er et subjekt og ikke for eksempel et topikalisert objekt. Det er imidlertid usannsynlig at det dreier seg om et topikalisert objekt, ettersom topikaliseringer aldri er obligatoriske, og sjelden er systematiske slik som disse konstruksjonene er. I slike tilfeller vil dessuten akkusativt kasus være forventet, og da kan det ikke sies å være en måte å markere antikausativ på. Hvis subjektet i slike konstruksjoner er et slags objekt kan ikke konstruksjonen sies å være antikausativ i det hele tatt; da mangler den rett og slett subjekt.

Skal en konstruksjon kunne regnes som antikausativ er det derfor sentralt å avgjøre hvorvidt subjektet i setningen er et fullverdig subjekt, og om det har de syntaktiske egenskapene til et subjekt. Hvis det viser seg at argumentet er et fullverdig subjekt og ikke objekt kan man dermed si at akkusativsubjektkonstruksjonen er en fullverdig antikausativkonstruksjon. Hvis ikke må endringen forklares på en annen måte.

Selve begrepet ”oblike subjekt” er hentet fra Barðdal & Eythórsson (2003) og vil bli brukt videre i oppgaven for å referere til alle subjekt som har et annet kasus enn nominativ. ”Oblikt subjektskasus” vil derfor referere til ikke-nominative kasus, i denne oppgaven først og fremst akkusativ. Fenomenet har riktignok hatt mange navn, blant annet *subjektslignende obliker*, *upersonlige konstruksjoner*, *topikaliserende objekt*, *uregelmessig kasusmarkerte subjektslignende argumenter*, *logiske subjekt* (basert på synet at de ikke er syntaktiske subjekt) og så videre. (Barðdal & Eythórsson 2003)

Problemstillingen har vært gjenstand for delte meninger og et stort antall hypoteser. Man kan generalisere ned til følgende tre hovedsyn når det gjelder et oblikt subjekts subjektsstatus og dets utvikling:

- **Oblike subjekt er ”egentlig” objekt.** Dette innebærer at man er nødt til å regne med to strataer der argumentet er objekt i den underliggende strukturen og subjekt i overflatestrukturen. Dette synet er typisk for teorier som Relational Grammar.
- **Oblike subjekt var opprinnelig objekt, men er på vei til å bli, eller har blitt, subjekt.** Argumenter kan endres og reanalyseres fra objekt til subjekt, men det kritiske poenget her er at de ikke er ”ordentlige” subjekt ennå. De er ikke fullverdige subjekt før de har samtlige subjektsegenskaper, inkludert nominativt kasus.

- **Oblike subjekt er, selv om de ikke har alle subjektsegenskapene, fullverdige subjekt.** En eventuell endring i kasus blir her sett på som deler av andre prosesser, ikke en "subjektifisering".

3.1 Oblike subjekt er "egentlig" objekt

Dette synet dateres tilbake til tiden da latin var selve grunnpillaren i grammatikken. De forskjellige kasusene ble definert ut fra hvilken funksjon de hadde i latin, men som man nå vet kan man ikke nødvendigvis ta et språks grammatiske definisjoner, konstruksjoner og regler og tre dem over hodet på andre språk. Dette gjelder også selv om språket er beslektet, ettersom det likevel kan ha en svært ulik grammatikk på enkelte punkter.

Nominativ var sett på som subjektets kasus, og hvis argumentet det dreide seg om ikke sto i nominativ var det per definisjon ikke et subjekt. Fremdeles finner man at dette synet har stor innflytelse innen for eksempel generativ grammatikk (Maling & Zaenen 1990). I tillegg er dette det rådende synet når det gjelder oblike subjekt i tysk. (Schäfer 2008)

Antikausative konstruksjoner og andre konstruksjoner med oblike subjekt har som regel kun ett argument. Innen dette synet kan dette ene argumentet ikke sies å være et subjekt, men er derimot "egentlig" et objekt som er flyttet til subjektsposisjon, og som fortsatt er et objekt i den underliggende strukturen. Denne flyttingen av argumentet blir blant annet brukt for å forklare hvorfor slike argument har andre kasus enn nominativ, nemlig at det får sitt kasus før det blir flyttet.

Selve idéen om en flytting og at argumentet er et annet enn det som det er realisert som, er problematisk innen et rammeverk som CxG. Teorien er MONOSTRATISK, og man kan derfor ikke benytte argumenter som går på overflate- og underliggende struktur. Heller ikke har flyttinger og derivasjoner (i sin mest bokstavelige betydning) noen plass innen teorien. Man kan derfor ikke benytte slike argumenter, men må finne andre årsaker til at det er som det er. Videre argumentasjon for at det ikke er hensiktsmessig å analysere oblike subjekt som underliggende objekt henger sammen med synet som blir presentert i delkapittel 3.3.

Et alternativ som ikke involverer underliggende struktur i tillegg til overflatestrukturen er å analysere konstruksjonene som topikaliserende objekt, noe som er vanlig for tysk (Schäfer 2008, Kainhofer 2002). Imidlertid vil dette innebære at topikalisering er obligatorisk og systematisk for slike konstruksjoner, noe det ikke er dokumentert å være tilfelle ellers. Forklaringen er

heller ikke tilstrekkelig for å forklare slike konstruksjoners betydning, som slett ikke er den samme som for en tilsvarende konstruksjon med et faktisk topikalisert objekt.

Zaenen & Maling (1990) har analysert slike argument som argument med egenskapen ”objekt.” Dette skal gjøre at argumentet har mer til felles med et objekt enn det andre subjekt har, og er deler av grunnen til forskjellen mellom konstruksjoner som antikausativ og passiv. Slik kan man tenke på oblike subjekt som ”egentlige objekt” uten noen underliggende struktur eller flytting.

Et siste alternativ er at konstruksjonen ikke opprinnelig har hatt noe subjekt, og at objektet derfor er i en subjektsposisjon av ren nødvendighet, ettersom subjektet er sett på som obligatorisk i en setning. Dette er imidlertid ingen forklaring på hvorfor argumentet har subjektsegenskaper som ikke forekommer hos objekt (Barðdal & Eythorsson 2009).

3.2 Oblike subjekt er inne i en utvikling fra objekt til subjekt

Et språk er kontinuerlig i endring, og dette gjelder også grammatikken. Det finnes eksempler på at konstruksjoner med oblike subjekt i norrønt har blitt assimilert med nominative subjekt i moderne norsk. I islandsk ser man at en del oblike subjekt har blitt erstattet med nominative subjekt, men også at gruppen med subjekt som forekommer med dativ har blitt utvidet over tid (DATIVE SUBSTITUTION, Barðdal 2011a).

Cole m.fl. (1980) presenterer en hypotese om at oblike subjekt, eller argument som oppførte seg mer eller mindre som subjekt, er inne i en endringsprosess fra å være objekt til å bli subjekt (uten ennå å formelt ha blitt det). Denne hypotesen blir også kalt OBJEKT-TIL-SUBJEKT-HYPOTESEN (Eythorsson & Barðdal 2005). Den har hatt stor innflytelse, og i sin opprinnelige form ble den basert på Keenans artikkel fra 1976.

Hovedpoenget er at argumenter som ikke er subjekt gradvis kan tilegne seg subjektsegenskaper over tid, noe som blant annet skal forklare hvorfor noen argumenter i subjektsposisjon har andre kasus enn nominativ. Dette er basert på observasjonen at alle subjektsegenskapene ikke alltid sammenfaller i en og samme nominalfrase (Keenan 1976). Cole m.fl. (1980) gransket blant annet vest- og nordgermanske språk, georgisk og polynesiske språk, og fant at utviklingen fulgte et noenlunde lineært mønster.

Keenan (1976) deler subjektsegenskapene inn i to grupper, ADFERDSEGENSKAPER og KODINGSEGENSKAPER. Adferdsegenskaper omfatter REFLEKSIVISERING,

KONJUNKSJONSREDUKSJON, KONTROLLINFINITIV, SUBJEKT-TIL-OBJEKTSØFTING og SUBJEKT-TIL-SUBJEKTSØFTING. Kodingsegenskapene er NOMINATIVT KASUS og SUBJEKT-VERBKONGRUENS. Keenan inkluderer også ORDESTILLING (SETNINGSINITIAL POSISJON) blant kodingsegenskapene, noe Cole mfl. går bort fra ettersom de mener dette hovedsaklig indikerer topikalitet, ikke subjekthet. Cole m.fl. (1980) deler utviklingen inn i tre stadier:

Fase A: Ingen subjektsegenskaper er tilegnet: Proto-germansk, med videre bevis fra gotisk

Fase B: Argumentet har alle adferdsegenskapene, men ingen kodingsegenskaper: Moderne islandsk, gammelsvensk

Fase C: Argumentet har både adferdsegenskaper og kodingsegenskaper, og er dermed et fullverdig syntaktisk subjekt: Moderne svensk

I tillegg finner man mellomstadier mellom disse, eksemplifisert med norrønt (mellom fase A og B) og færøysk (begynnelsen på fase C).

Det er imidlertid flere problemer med dette. For eksempel kan man trekke i tvil de empiriske data som de benytter som bevis for fase A. Proto-germansk er ikke attestert, og hvorvidt man kan bruke et språk som ikke engang var ordentlig rekonstruert som bevis er tvilsomt. Dette blir støttet opp med bevis fra gotisk, men det gotiske korpuset er lite og i tillegg oversatt fra gresk. De skriver selv i en fotnote (Cole m.fl. 1980:722) at bevisene er motstridende.

Også for nordgermansk presenterer ikke forfatterne noe direkte bevis for at det fantes en fase hvor ingen subjektsegenskaper var knyttet til de nominalfrasene som senere utviklet seg til subjekt eller subjektstilignende obliker. På den andre siden ser dataene ut til å støtte opp om utviklingen til fase B og C.

Barðdal & Eythórsson (2005), som har en mer grundig gjennomgang av argumentasjonen til Cole m.fl., påpeker at det at "subject-like obliques" får nominativt kasus over tid ikke nødvendigvis indikerer noen større sammenheng. De påpeker at det mest sannsynlig er en del av en helt annen prosess, nemlig det at en høyfrekvent variant (nominativt kasus) tiltrekker seg og assimilerer en lavfrekvent variant (oblikt kasus). Denne generaliseringsprosessen er dokumentert i alle de germanske språkene i større eller mindre grad, og har blitt kalt "NOMINATIVE SICKNESS" eller "NOMINATIVE SUBSTITUTION".

Synet kan antas å være nær beslektet med det generativistiske synet at oblike subjekt egentlig er underliggende objekt, eller den tradisjonelle latinske grammatikken der en setnings subjekt per definisjon var argumentet med nominativt kasus. Men empiriske data, blant annet for islandsk, viser at begrepene nominativ og subjekt ikke er så tett sammenknyttet som man kanskje skulle tro (Barðdal & Eythórsson 2003, 2009, Eythórsson & Barðdal 2005).

Hypotesen innebærer at man ikke ser på et oblikt argument som fullstendig subjekt før det har samtlige subjektsegenskaper, inkludert kasus og subjekt-verbkongruens. Dette innebærer igjen at et subjektstignende argument som ikke har alle disse egenskapene følgelig ikke kan analyseres som et fullverdig subjekt. Et vanlig syn er at slike argumenter ikke er syntaktiske subjekt men syntaktiske objekt, til tross for de andre subjektsegenskapene det har.

Haspelmath (2001) foreslår at oblike subjekt opprinnelig var objekter som ofte ble topikalisert, og at dette er grunnen til at argumentet tilegnet seg subjektsegenskaper over tid. Men dette forklarer ikke konstruksjoner hvor det ikke finnes nominativ, noe man finner i mange konstruksjoner i norrønt, eller hvor det nominative argumentet helt tydelig ikke kan være subjekt.

3.3 Oblike subjekt har hele tiden vært fullverdige subjekt

Et tredje syn på oblike subjekt presenteres blant annet i Barðdal & Eythórsson (2003) og Eythórsson & Barðdal (2005). Deres "OBLIQUE SUBJEKT HYPOTHESIS" går ut på at slike argument har vært syntaktiske subjekt hele tiden, og at det ikke er nødvendig at de har nominativt kasus eller subjekt—verbkongruens for å regnes som fullverdige subjekt.

Et oblikt subjekt har som sagt ikke alle kodingsegenskapene som er beskrevet i 3.2. De har setningsinitial posisjon, men mangler nominativt kasus og subjekt-verbkongruens. Cole m.fl. (1980) mener at de heller ikke har alle adferdsegenskapene, men dette medfører ikke riktighet i forhold til dataene. Oblike subjekt har samtlige adferdsegenskapene, som evnen til å forekomme med kontrollinfinativ, løftingskonstruksjoner og så videre, noe som igjen gjør at de gjerne blir sagt å "oppføre seg som" subjekt. Men i følge Cole m.fl. (1980) er det å ha alle adferdsegenskapene ikke nok til at de kan kalles syntaktiske subjekt – de er kanskje på vei til å bli det, men er ikke det ennå.

Barðdal & Eythórsson (2009) argumenterer imidlertid for at adferdsegenskapene, sammen med setningsinitial posisjon, er nok til å kunne si at oblike subekt også er syntaktiske subjekt,

ikke bare semantiske. Oblike subjekt består for eksempel de samme syntaktiske testene som nominative subjekt i islandsk (Barðdal & Eythórsson 2003).

Kodingsegenskapen nominativt kasus er hos Cole m.fl. (1980) sett på som et absolutt krav for ”subjekthet,” men dette er diskutabelt. I det siste har man begynt å bevege seg bort fra idéen om at nominativ og subjekt er uløselig sammenknyttet. Blant annet er det tydelig fra islandske og norrøne korpus at kasus og argumenter ikke er så rett frem som den latinske skolegrammatikken gjerne gir inntrykk av – man kan for eksempel finne tydelige eksempler på setninger hvor subjektet står i dativ og det direkte objektet i nominativ, uten at det er noen tvil om hvilket argument som er hva.

Det å si at et argument ikke er et subjekt fordi det ikke tilpasser seg idéen om at det skal ha nominativ når de aller fleste andre subjektstester indikerer at det er et subjekt, virker derfor noe poengløst. Kanskje er det mer ideelt å si at nominativt kasus er en prototypisk – men ikke nødvendig – subjektsegenskap.

I stedet for å definere subjekt som et argument med nominativt kasus definerer de det som det første argumentet, eller det som er lengst til venstre, i argumentstrukturen til et predikat.

Barðdal & Eythórsson (2003:444) skriver:

Specifically for subjects, the distributional properties that have been used as criteria to distinguish them from objects are the following: first, subjects typically occur in initial position in declarative main clauses and following the complementiser in embedded clauses, and secondly, they invert with the finite verb in questions and topicalisations. This is true for Modern Icelandic, and Old Icelandic does not seem to be different in this respect.

For en full gjennomgang av argumentasjonen for at dette også gjelder norrønt og at den syntaktiske oppførselen til disse argumentene er systematisk forskjellig fra den til et objekt, henvises til Barðdal & Eythórsson (2003). Her er det vist at oblike subjekt har alle adferdsegenskapene i norrønt. I gammelsvensk (Barðdal & Eythórsson 2003) har de alle adferdsegenskapene, selv om Falk (1997) går imot at disse argumentene skal analyseres som subjekt. Dette gir en klar indikasjon på at disse konstruksjonene, enten de vedvarte (som i islandsk) eller forsvant (svensk), også var syntaktiske subjekt allerede på den tiden.

3.4 Subjektstester

I delkapittel 3.3 ble det argumentert for at nominativt kasus og subjekt-verbkongruens ikke kan brukes som kriterium for hvorvidt et verbalt argument er subjekt eller ikke. Likevel er det flere andre subjektstester som kan brukes for norrønt, som kun kan forekomme med subjekt.

Her skal jeg gå gjennom de viktigste subjektstestene og se på hvorvidt oblike subjekt i norrønt består dem. Antikausativ har et mer begrenset omfang enn oblike subjekt generelt, og eksemplene i testene under er derfor ikke antikausative. Om andre oblike subjekt kan påvises å være fullverdige subjekt er det ingen grunn til at subjektet i en antikausativkonstruksjon ikke skal kunne være det.

Et prototypisk subjekt i nominativ-akkusativspråk har tre egenskaper som mangler hos et oblikt subjekt. (Cole m.fl. 1980, Barðdal og Eythórsson 2003) Dette er som nevnt i kapittel 3.1-3.3 nominativt kasus og evnen til å kunne kontrollere subjekt-verbkongruens, samt agentivitet. Det er tidligere argumentert for at nominativt kasus ikke er en forutsetning for subjekthet, og at subjekt-verbkongruens henger sammen med kasus, ikke subjektsstatus.

Videre er det flere subjekter, derav også en del i nominativ, som måtte ha blitt ekskludert hvis agentivitet var et kriterium. Det vil derfor ikke bli behandlet som et kriterium her, men mer som en tendens eller prototypisk egenskap. Man ser i flere andre grammatiske og/eller semantiske fenomen at ikke alle elementene i en gruppe (enten det er betydningselementer eller deler av en konstruksjon) trenger å ha alle egenskapene som er regnet som prototypiske for gruppen, så lenge de har kjerneegenskapene.

To subjektstester som vanligvis benyttes for islandsk er her utelatt. Dette gjelder setningsbundet refleksivering og koordinasjonsreduksjon, ettersom Barðdal & Eythórsson (2003) skriver at det er enighet om at disse ikke gjelder for norrønt.

Subjektstestene som vil bli gjennomgått og som anses som gjeldende for nordiske språk er som følger:

- Kontrollinfinitiv
- Subjekt-til-objektsløfting
- Subjekt-til-subjektsløfting
- Langdistanserefleksivering

- Ordstilling

For en mer grundig gjennomgang av hvert av disse punktene enn det som gis her, henvises til Barðdal og Eythórsson (2003). Eksemplene i de påfølgende delkapitlene er hentet fra denne. De er for dativ, men det er ingen grunn til at det samme ikke skal kunne gjelde for akkusativverb.

3.4.1 Kontrollinfinitiv

Kontrollinfinitiv blir sett på som en av de mest pålitelige subjektstestene for norrønt, ettersom konstruksjonen utelukkende er forbeholdt subjekt (Barðdal & Eythórsson 2003, 2009, Barðdal 2000, 2001a). En slik infinitivkonstruksjon inneholder et subjekt som er det samme som subjektet til kontroll verbet i den overordnede konstruksjonen. Dette andre subjektet, eller PRO-ARGUMENTET, er ikke eksplisitt uttrykt. Syntaktiske objekt, derimot, kan ikke utelates. Oblike subjekt viser seg å kunne være slike PRO-argument.

Kasus til det uuttrykte argumentet er i hovedsak fastslått ut fra verbet det tilhører i undersetningen, og undersetningen generelt. Det er ikke funnet mange verb som kan styre en kontrollkonstruksjon med oblike subjekt i norrønt, annet enn *kveðast* 'si seg'. Dette verbet kan også forekomme i løftingskonstruksjoner, men man kan se ut fra kasuset til subjekt-NP hvorvidt dette er tilfelle eller ikke.

- 1) Þorgils kvaðst leiðast þarvistin. (Flóamanna saga s. 750, Barðdal og Eythórsson 2003)
 Thorgils NOM sa PRO DAT kjede-seg INF være-der NOM
 'Thorgils sa at han kjedet seg ved å være der.'

Subjektet *Þorgils* er i nominativ, men verbet *leiðast* tar dativsubjekt. Dette dativsubjektet må da være realisert i PRO-frasen til kontrollinfininitivet, og viser at oblike subjekt kan forekomme i slike konstruksjoner.

3.4.2 Subjekt-til-objektsløfting

Subjekt-til-objektsløfting er en konstruksjon hvor subjektet i en undersetning tradisjonelt anses for å være "løftet" opp til objektsposisjon i oversetningen. Oblike subjekt beholder den kasus de ville ha hatt i undersetningen, mens nominativt kasus endres til akkusativ. Dette er en egenskap som ser ut til å være forbeholdt subjekt, men ikke uforbeholdent. Det er nemlig mulig at direkte objekt står i samme posisjon i enkelte konstruksjoner, men som Barðdal & Eythórsson (2003) påpeker gjelder dette kun ett enkelt verb (*mega*), og det kan

derfor like godt være en idiosynkratisk egenskap for akkurat dette verbet. Om de oblike argumentene faktisk var objekt skulle det imidlertid være mulig for dem å stå til *høyre* for verbet i konstruksjonen, ettersom dette er den vanlige objektsposisjonen. Det er ikke mulig, noe som støtter opp om synet at de er syntaktiske subjekt.

- 2) Þórður... kvað Þorgeiri mjög missýnast.

Þórður NOM... sa Torgeir DAT mye ser feil

‘Þórður sa at Torgeir tok mye/svært feil.’ (Ljósvetninga saga s. 1657, Barðdal og Eythórsson 2003)

Her ser vi at *Þorgeiri*, i dativ, er subjektet til *missýnast* og er løftet opp i objektsposisjon i hovedsetningen.

3.4.3 Subjekt-til-subjektsløfting

I denne typen løftingskonstruksjon er subjektet i undersetningen også syntaktisk subjekt i den overordnede setningen. Navnet kommer av at man tidligere har sett på subjektet i en slik konstruksjon som ”løftet” opp I fra undersetningen til oversetningen. Dette er begrenset til subjektet i undersetningen og forekommer ikke med objekt.

- 3) Árna kvaðst það illt þykja.

Árni DAT sa det ille virke INF

‘Árni sa at det virket ille.’ (Svínfellinga saga s. 565, Barðdal og Eythórsson 2003)

Árni, som er subjekt både i hovedsetningen og undersetningen, er her i dativ og viser tydelig at oblike subjekt kan forekomme i slike konstruksjoner.

3.4.4 Langdistanserefleksivering

I en langdistanserefleksiveringskonstruksjon refererer et refleksivt pronomen tilbake til en antesedent i den foregående setningen. I moderne islandsk er det sett på som noe som kan fastslå subjektstatus ettersom det må være et subjekt som er antesedenten, ikke et objekt. Man finner også slike konstruksjoner i norrønt, men først og fremst med nominativsubjekt. Det finnes imidlertid noen få tilfeller hvor man finner oblike subjekt.

- 4) Og þótti honum [sem fóstura sínum mundi mein að verða]

Og syntes han DAT som fosterfar selv DAT ville skade bli

‘og det virket for ham som om hans fosterfar ville bli skadet.’ (Barðdal og Eythórsson 2003)

Tilfeller hvor antesedenten for langdistanserefleksivering utvilsomt er et objekt finner man imidlertid aldri. Dette tyder på at det oblike argumentet mest sannsynlig er subjekt og ikke objekt i disse tilfellene, til tross for de få data som er tilgjengelige.

3.4.5 Ordstilling

Haspelmath (2001) har argumentert for at oblike subjekt er TOPIKALISERTE OBJEKT, og at dette er grunnen til at ordstillingen er som den er. På grunn av dette blir det dessuten hevdet at ordstilling ikke kan brukes som en subjektstest. Keenan (1976) inkluderte opprinnelig ordstilling som en av subjektets kodingsegenskaper, men Cole m.fl (1980) utelot den nettopp på grunn av problemet med topikalisering.

Å se oblike subjekt som topikalisererte på noen måte er imidlertid ikke helt problemfritt. Hvis argumentet som står først i setningen er topikalisert, ville det innebære at topikalisering var obligatorisk i slike setninger. Topikalisering er aldri ellers obligatorisk, og er dessuten et pragmatisk virkemiddel som nettopp forutsetter at det ikke er den sedvanlige ordstillingen.

Ved benyttelse av denne testen er det først nødvendig å gå gjennom ordstillingskriteriene for subjekter. For norrønt har det lenge vært hevdet at ordstillingen er mye friere enn i for eksempel moderne islandsk. Som Barðdal og Eythórsson (2003) påpeker, er dette en sannhet med modifikasjoner, og subjekter og objekter er ikke i fri variasjon.

...that pronominal objects and the distributive pronoun *sinn* hver can occur in positions where full NP objects cannot normally occur. Crucially, there is no such restriction on the occurrence of (potential) subjects; therefore, position can be used to distinguish between subjects and objects in both Old and Modern Icelandic as long as the functional restrictions accompanying each position are taken into account.

(Barðdal og Eythórsson 2003:447)

Subjekter i norrønt forekommer vanligvis setningsinitialt, eller rett etter komplementet i undersetninger. Ved interrogativsetninger og topikaliseringer forekommer SV-inversjon. Man finner riktignok konstruksjoner hvor objektet kan forekomme mellom verbet og komplementet, men dette finnes også i moderne islandsk.

3.5 Type argument i antikausativ

I lys av de ulike synene på subjektstatusen til oblike subjekt kan man argumentere for at subjektet i en antikausativkonstruksjon ikke er et objekt av samme typen som i andre konstruksjoner. Dette blir gjort ekstra tydelig i norrøne konstruksjoner med oblikt subjekt, men kan også diskuteres for antikausativkonstruksjoner generelt.

Så hvordan defineres et subjekt? I denne oppgaven går jeg ut fra DIXONS TYPOLOGI i Dixon og Aikhenvald (2000). De definerer subjektet i en intransitiv konstruksjon (en konstruksjon med et intransitivt predikat og ett enkelt KJERNEARGUMENT) som S innenfor typologisk forskning. Dette er det samme for alle intransitive konstruksjoner. Transitive konstruksjoners subjekt defineres som A (med O som objekt).

AMBITRANSITIVE verb, som de betegner som verb som kan forekomme i enten en intransitiv eller transitiv setning, kommer i to varianter. Man har såkalt "agentive ambitransitives," hvor S i den intransitive konstruksjonen tilsvare A i den transitive. "Patientive ambitransitives," som antikausativer kommer inn under, er predikat hvor S i den intransitive setningen tilsvare O i den transitive.

Det er like fullt slik at subjektet i en intransitiv setning alltid defineres som S uavhengig av hvilken type setning det er. Slik skal jeg også definere det i denne oppgaven. Dette gjør at det ikke har noen betydning hvor agentivt subjektet er eller hvilket kasus det har, ettersom det, så lenge det er eneste argument i en intransitiv setning, er S uansett.

3.6 Sammendrag

I dette kapitlet har jeg gjennomgått ulike syn når det gjelder oblike subjekts status som syntaktiske subjekt. Diskusjonen har i hovedsak dreid seg om hvorvidt oblike subjekt er fullverdige subjekt, om de er underliggende objekt eller om de er et sted i utviklingen mellom objekt og subjekt.

Denne diskusjonen er relevant fordi de antikausative konstruksjonene jeg gransker i oppgaven, nettopp er de med oblike subjekt. Det oblike argumentet må kunne ses på som et syntaktisk subjekt for at den uregelmessige kasusmarkeringen skal kunne betraktes som en grammatisk funksjon. Et av kjennetegnene til antikausativitet er at subjektet i konstruksjonen har den tematiske rollen som objektet vanligvis har i en kausativkonstruksjon. Men hvis subjektet skal analyseres som objekt, må konstruksjonen regnes som en kausativ der subjektet er utelatt, og det stemmer ikke med semantikken.

Jeg har her konkludert med at det ikke er nødvendig for et argument å oppfylle samtlige kodingsegenskaper for å kunne være et syntaktisk subjekt. Det er ikke tvil om at mange subjekt er både agentive og har nominativt kasus og subjekt-verbkongruens, men ut fra argumentasjonen presentert bør det ikke ses på som et obligatorisk kriterium i norrønt, men mer som et prototypisk trekk ved subjekt. Subjektstestene er ytterligere argumentasjon for at argumentene bør ses på som oblike subjekt.

Til sist kom jeg inn på Dixons typologi angående setningsargument, og definerte subjektet i antikausativkonstruksjoner som S, en definisjon som blir brukt i typologi og derfor er fornuftig å følge.

4. Konstruksjoner med akkusativsubjekt

Dette kapitlet inneholder en oversikt over de verbene som, ut fra metodene og kriteriene presentert i tidligere kapitler, kan tenkes å være antikausative konstruksjoner med akkusativt subjektskasus.

4.1 Oversikt over verbene

De påfølgende delkapitlene er organisert etter hvordan verbene oppfører seg. Den første gruppen er verbene som er funnet å kunne forekomme både i antikausative konstruksjoner med akkusativ subjektskasus, og transitive konstruksjoner med nominativt subjektskasus og akkusativt objektskasus. Den andre gruppen inneholder verb hvor subjektet i den antikausative konstruksjonen er markert med akkusativt kasus, men hvor det ikke er funnet noen alternerende, transitiv variant.

I en del tilfeller er subjektskasuset i den antikausative alternanten i en bøyningsklasse og bøyningsform hvor nominativ- og akkusativformene er identiske. Dette gjør det vanskelig å fastslå hvilket kasus det gjelder. Ut fra bevis fra senere språkstadium, i dette tilfellet islandsk, er det likevel mulig å komme til en konklusjon når det gjelder subjektskasus. I tillegg til at varianten med akkusativt subjekt har en tydelig antikausativ betydning og de tematiske rollene er slik man forventer av antikausativ, forekommer alle med akkusativsubjekt i moderne islandsk.

Det er alltid en viss grad av usikkerhet ved det å ta bevis fra andre språkstadier til hjelp, ettersom det kan ha skjedd mange endringer mellom norrønt og moderne islandsk. Imidlertid viser det seg at produktiviteten hos oblike subjektspredikat har minket fra norrønt til moderne islandsk (Barðdal & Eythórsson 2009), ikke økt. I lys av denne utviklingen og at de forekommer med akkusativsubjekt i islandsk er det mer sannsynlig at de hadde akkusativt subjekt også i norrønt enn at de ikke hadde det.

I tillegg til bevisene fra moderne islandsk har ingen av disse verbene vist seg å forårsake noen endring i analysen. Jeg har derfor valgt å inkludere dem sammen med de verbene man vet forekom med akkusativsubjekt i stedet for å behandle dem separat.

Noen av verbene har flere oppføringer; dette er tilfeller hvor verbet har flere betydninger som er sett på som tilstrekkelig forskjellige til å regnes som separate verb. Noen verb, som begge

oppføringene for *drepa*, har to betydninger som er svært like. Men ettersom det er forskjell i generalitet i de to oppføringene har jeg valgt å ta med begge.

4.1.1 Alternierende verb

bera ‘bringe fra ett sted til et annet’

- a) *Transitivt*: þeir höfðu borit at ser grjót (Sturl. I, 247¹²)

De NOM hadde båret til seg steiner AKK

’De hadde båret steiner til seg’

- b) *Antikausativt*: rauðan kyrtill berr víð glugginn (Nj. 78 (114²⁶))

rød kjortel AKK bærer ved gluggen.

’rød kjortel beveger seg ved gluggen.’

birta ‘gjøre lys’

- a) *Transitivt*: stjörnur birta náttina (Stj.161)

stjerner NOM gjør-lys natten AKK

’stjerner gjør natten lys’

- b) *Antikausativt*: Veðrit birtir (Flat. I, 338)

Været NOM/AKK blir lysere

blása ‘blåse’

- a) *Transitivt*: blása hár af höfði e-m (Flat. II, 46¹²)

blåse hår AKK av hodet til noen

’blåse hår av hodet til noen’

- b) *Antikausativt*: hafði blásit hauginn ok lá silfrit bert (Fm. IV, 57)

hadde blást haugen AKK og la sølvet bart

'haugen hadde blitt blåst/erodert og sølvet lagt bart'

brjóta 'bryte, brekke'

- a) *Transitivt*: veiztu hverr brotit hefir skip þitt?

vet du hvem NOM brukket har skipet ditt AKK?

'vet du hvem som har brukket/ødelagt skipet ditt?'

- b) *Antikausativt*: Strauminn braut á öxlinni

Strømmen AKK brøt mot skuldrene

'Strømmen brøt mot skuldrene'

deyfa 'døve'

- a) *Transitivt*: Þessi maður deyfir hvert vopn. (Gunnlaugs saga ormstungu)

Denne mann AKK døver hvert våpen AKK

'Denne mannen gjør hvert våpen sløvt'

- b) *Antikausativt*: hann deyfði

han NOM/AKK ble døv

'han ble døv'

drepa¹ '(ved slag) bringe ut av stilling'

- a) *Transitivt*: áfallit hafði drepit hann inn í bátinn (Bp. I, 42223)

brottsjøen NOM hadde slått ham AKK inn i båten

'brottsjøen hadde slått ham innover i båten.'

b) *Antikausativt*: ofan drap flaugina (Bp. I, 4229)

oppe slo ut av stilling mastefløyen AKK

'oppe ble mastefløyen slått ut av stilling'

drepa² 'bringe ut av stilling'

a) *Transitivt*: Skaltu standa hjá, er sá fjandi drepr mik undir sik?

Skal du så ved når så fienden NOM legger meg AKK under seg?

'Skal du bli værende når fienden legger meg under seg?'

b) *Antikausativt*: Drepr stall or hjarta (Fbr. 206)

Tar bort rot AKK av hjertet

'Det tar motet fra meg'

elda 'antenne, sette i brann'

a) *Transitivt*: hann eldi hug harðhugaðra manna með ástarhita hinnar helgu trú

(Hom. 10720)

han NOM tente tanken/sinnet (...)

'han satte sinnene deres i brann...'

b) *Antikausativt*: Nótt eldir

Natt AKK lysner

'Natten lysner/dagen gryr'

enda 'avslutte'

- a) *Transitivt*: í því sama klaustri endi hann sína æfi (Flat. I, 27311)

i det samme klosteret endte han NOM sin levetid AKK.

'han endte sin levetid i det samme klostret.'
- b) *Antikausativt*: endar þar sögu frá honum (Laxd. 16 (327))

ender der sagaen AKK for ham.

'der slutter sagaen hans.'

festa 'feste'

- a) *Transitivt*: festu þeir skip sítt við Saltholm (Sturl. I, 6712)

festet de NOM skipet sitt AKK ved Saltholm

'de festet skipet sitt ved Saltholm'
- b) *Antikausativt*: Festir fótinn (Eb. 63)

Fester foten AKK

'Foten fester seg (gror sammen ved brudd)'

fylla 'fylle'

- a) *Transitivt*: sjór féll inn ok fylldi skipit (Eg. 60)

sjø NOM falt inn og fylte skipet AKK

'Sjøen falt inn og fylte skipet.'

b) *Antikausativt*: Fyllir skipit

Fyller skipet NOM/AKK

'Skipet fylles'

hefja¹ 'sette i bevegelse'

a) *Transitivt*: hóf hann ferðina um haustit or Borg (OH.)

begynte han NOM ferden AKK om høsten fra Borg

'Han begynte reisen om høsten fra Borg.'

b) *Antikausativt*: hér hefr Þingfararbolk (Landsl. 1, 1)

her begynner Tingferdbolk AKK

'Tingferdbolken begynner her.'

hefja² 'føre av sted'

a) *Transitivt*: straumr var í sundinu, og hóf skipin öll saman inn at landi (Flat. I, 87¹³)

strøm NOM var i sundet, og førte skipene AKK alle sammen inn mot land

'det var strøm i sundet, og (den) førte alle skipene sammen inn mot land.'

b) *Antikausativt*: (...) ok hóf þetta fyrir straumi (Fsk. 186⁹)

(...) og førte dette AKK foran strømmen

'(...) og dette ble ført foran strømmen.'

herða ‘herde, trykke noe mot gjenstand/i en viss retning’

- a) *Transitivt:* Ek vil herða jarl minn hjá þér (Bósa saga ok Herrauðs)

Jeg NOM vil herde jarl min AKK hos dere

‘Jeg vil herde jarlen min hos dere’

- b) *Antikausativt:* Herti seglit, at hélt við rif (Fld. III, 6528)

Presset seglet NOM/AKK at det helt ved rift

‘Seglet ble presset så hardt at det holdt på å revne’

höfga ‘gjøre søvnig, sløv’

- a) *Transitivt:* óhreinn andi höfgaði steinana (Heilag.I, 20917)

uren ånd NOM gjorde tunge steinene AKK

‘en uren ånd gjorde steinene tunge.’

- b) *Antikausativt:* kendi hún óhæginda ok höfgaði hana (Bp. I, 36935)

kjente hun NOM ubehag og ble søvnig hun AKK

‘hun kjente ubehag, og hun ble søvnig’

kefja³ ‘dykke ned, bringe under vann’

- a) *Transitivt:* at ek mátti kefja þik, ef ek vilda (Fm. VII, 11924)

at jeg NOM måtte drukne deg AKK, om jeg ville.

‘at jeg kunne drukne deg om jeg ville.’

---

³ Finnes ikke med akkusativsubjekt i islandsk i formen *kefja*, men verbet *kæfa*, som har samme betydning og samme stamme, forekommer med akkusativsubjekt.

b) *Antikausativt*: at skipit kafði undir þeim (...) (Eg.81 (1954))

at skipet NOM/AKK kom under overflaten under dem (...)

’at skipet kom under overflaten under dem.’

knýta ‘knytte’

a) *Transitivt*: hann var berfœttr ok hafði knýtt línbrók at beini (Flat. II, 248¹²)

han NOM var barfot og hadde knyttet linbukse AKK om beina.

’han var barfot og hadde knyttet linbukse om beina.’

b) *Antikausativt*: knýtti hrygginn (Fm.VII, 20820)

knøt ryggen AKK

’ryggen AKK knøt seg’

leggja¹ ’sette i bevegelse en viss retning’

a) *Transitivt*: Eðr ek legg sverðshjöltin á nasir þér (Hænsn. 10 (1585))

Eller jeg NOM legger sverdhjaltet AKK mot nesen din.

’Ellers legger jeg sverdhjaltet mot nesen din.’

b) *Antikausativt*: er eldrinn var görr, lagði reykinn upp í skarðit (Eb.43)

da ilden var dugende, la røyken AKK opp i skaret.

’Røyken la seg opp i skaret da ilden var dugende.’

leggja² ‘legge, felle noen så han kommer i liggende stilling’

- a) *Transitivt:* Er ek hefir eigi konunginn sjalfan við velli lagt (Flat.III, 2453 fg)

Hvis jeg NOM ikke har lagt kongen selv AKK ved elven.

‘Hvis jeg ikke har lagt/felt kongen selv ved elven.’

- b) *Antikausativt:* nú leggr hann sjúkan eða sáran (Gul. 6910)

nå legger han syk eller såret AKK

‘nå legges han syk eller såret.’

leiða¹ ‘sette noe i bevegelse så det går/kommer’

- a) *Transitivt:* leiðir hann sítt um liðit líf sér fyrir hugskots augu Mar. 53425

leder han NOM sitt farne liv AKK foran tankens øyne

‘Han leder sitt farne liv foran tankens øyne.’

- b) *Antikausativt:* leiðir þá- norðr fyrir land Bp. II, 4835 jvf 28

leder dem AKK nord for land

‘de ledes nord for landet.’

leysa ‘løsne, sette fri’

- a) *Transitivt:* Hann leysti hann firir halfa mörk gulls (Herv. 2266 jvf 12)

Han NOM løste ham AKK for halvt merke gull

‘Han kjøpte ham fri for et halvt gullmerke.’

b) *Antikausativt*: En um várit, þegar ísa leysti, safnar Hálfðan at sér bæði skipum ok

mönnum (Hálfðanar saga Eysteinsonar)

Og om våren, straks isen AKK smeltet (...)

Og om våren, så fort isen smeltet (...)

lýsa ‘opplyse’

a) *Transitivt*: prýddi hann ok lýsti heiminn með sól ok tungli (Barl. 2226)

prydet han NOM og lyste heimen AKK med sol og måne.

’han prydet og lyste opp heimen med sol og måne.’

b) *Antikausativt*: flókann dró ok skjótt af, ok lýsti veðrit (Eb. 51 (9424))

Skydotten dro slik bort, og været NOM/AKK lysnet.

lægja ‘gjøre lavere, sette i lavere stilling’

a) *Transitivt*: En hann lægði sik undan, ok kom ekki á hann (Bev. 23621)

Men han NOM gjorde lavere seg AKK, og kom ikke mot ham

’Men han gjorde seg lavere/bukket, og kom ikke mot ham’

b) *Antikausativt*: nú lægir seglin þeirra ok draga þeir undan oss (OH. 18222)

nå blir-lavere seglene deres AKK og drar de unna oss

’Nå senkes seglene deres, og de drar unna oss.’

minka ‘forminske’

- a) *Transitivt*: At þér minkit yður (Nj. 139 (222²¹))

At dere NOM minsker dere AKK

’At dere minker deres anseelse’

- b) *Antikausativt*: biðu þeir þess, er minkaði ísana (Fm. IX, 350¹³)

vent dere det, at isen AKK minker

’vent dere på det at isen smelter’

reiða¹ ‘bringe noe ut av likevekt så det faller’

- a) *Transitivt*: Björn hinn bretski reiddi sik til falls (Fm. I, 18111)

Björn den britiske NOM brakte seg AKK ut av likevekt og falt.

’Björn den britiske mistet balansen så han falt.’

- b) *Antikausativt*: (...) hann reiðir mjök (...) (Flat. III, 409²¹)

(...)han NOM/AKK ble brakt ut av likevekt mye

’han mistet balansen mye (så han falt)’

reiða² ‘sette i bevegelse ved trykk/støt’

- a) *Transitivt*: þeir reiddu hann aptr ok fram eptir vellinum (Ljósv. 23126)

de NOM førte ham AKK tilbake og fram etter feltet/marken

’de førte ham frem og tilbake etter feltet’

- b) *Antikausativt*: örkina reiddi um haf - fyr vindi (Pr. 704)

arken AKK drev/ble satt i bevegelse på havet for vinden

'Arken ble satt i bevegelse på havet for vinden'

reiða³ 'bevege på en slik måte som når ting settes i bevegelse som flyter på havets overflate'

- a) *Transitivt*: nú reiða mik stórar bylgjur (Heilag.I, 14929)

nå beveger meg AKK store bølger NOM

'store bølger beveger meg.'

- b) *Antikausativt*: Sem hann reiðir í bylgjum (Mar. 8409)

Som han AKK beveger i bølgene

'som han beveges i bølgene'

reka 'sette noe i bevegelse så det føres på/inn i noe'

- a) *Transitivt*: Eða ek mun reka kvíslina í höfuð þér (OT. 828)

Før jeg NOM driver grenen AKK i hodet ditt.

'Før jeg driver grenen inn i hodet ditt.'

- b) *Antikausativt*: En hana rak yfir fjörðinn (SE. I, 36614)

Men hun AKK drev over fjorden

'Men hun drev over fjorden'

rjúfa ‘bryte opp så det blir hull/åpning’

- a) *Transitivt*: At vér megum ekki mjök rjúfa bulkann (Fm. VI,37815)

At vi NOM ikke mye bryte opp skipslasten AKK

‘At vi ikke må bryte opp skipslasten.’

- b) *Antikausativt*: rýfr þokuna (Fld. II, 5168)

bryter opp tåken AKK

‘tåken letner’

ryðja ‘rydde av veien, spre’

- a) *Transitivt*: Skallagrímr ruddi framstafninn (Eg. 27 (53²⁹))

Skallegrim NOM ryddet framstavnen AKK.

‘Skallegrim ryddet framstavnen.’

- b) *Antikausativt*: Hvernig skjótt ruddi samnaðinn (OH. 220¹⁶)

Hvordan ryddet flokken AKK

‘Hvordan flokken ble spredt.’

rýma ‘gjøre romsligere’

- a) *Transitivt*: er mjök freistaði at kaupa húsit ok rýma garð sinn (Æf.7040)

som mye ville fjerne huset og gjøre romsligere gård sin AKK

‘som gjerne ville fjerne huset og gjøre gården sin romsligere.’

- b) *Antikausativt*: skóginn rýmir ekki (Mar.24925)

skogen AKK blir romsligere ikke

‘skogen blir ikke romsligere’

saka ‘skade, anklage’

- a) *Transitivt*: unz ek (...) ok saka yðr of þessi mál (Heilag. II, 23727)

og jeg NOM (...) og anklage dere AKK for dette mål.

’og jeg anklager dere for dette.’

- b) *Antikausativt*: Hann sakaði ekki

Han AKK skadet ikke

’Han kom ikke til skade’

setja¹ ‘gjøre en ting til noe’

- a) *Transitivt*: Ek setta þik föður margra þjóða (Hom.8426)

Jeg NOM satte deg AKK far mange folkegrupper

’Jeg gjorde deg til far for mange folkegrupper.’

- b) *Antikausativt*: setr hann auðgan (Flat. I, 38518)

setter han AKK bli-rik

’han blir gjort rik’

setja² ‘dempe, sette ned’

- a) *Transitivt*: Hallbjörn hinn sterki (...) setti hann niðr hjá sér (Nj. 139 (224²⁷))

Hallbjörn den sterke NOM (...) satte ham AKK ned hos seg

’Hallbjörn den sterke satte ham ned hos seg.’

b) *Antikausativt*: þegar er niðr setti moldrykit (Alex. 109²⁹)

straks er ned satt moldrøyken NOM/AKK

’straks moldrøyken har lagt seg’

skemma ‘korte av’

a) *Transitivt*: skolo þeir af kili höggva ok skemma svá skip þeirra (Gul. 301¹⁰)

skulle de NOM (...) og korte av slik skipet deres AKK

’skulle de korte av skipet deres slik’

b) *Antikausativt*: Dag skemmir

Dag AKK kortes

’Dagen blir kortere’

skilja¹ ‘skille/dele det som har vært samlet’

a) *Transitivt*: skildu þeir málstefnuna (Grett. 55²⁴)

Skilte de NOM forhandlingene AKK

’de splittet forhandlingene’

b) *Antikausativt*: Þar skilr Spán hinn kristna ok Spán hinn heiðna (Fm. VII, 805)

Der skiller Spania det kristne AKK og Spania det hedenske AKK.

’Der skilles det kristne og det hedenske Spania.’

skilja² ‘avbryte forhold/forbindelse’

- a) *Transitivt*: síðan skilja þeir sína ræðu (Klm.1435)

siden skilte de NOM sine råd AKK

’siden skilte de rådene sine ad’

- b) *Antikausativt*: skildi svá þenna fund (Sturl. II, 22225)

skilte så dette møte AKK

’dette møtet ble avsluttet’

slíta ‘oppløse, gjøre ende på’⁴

- a) *Transitivt*: þá slitu þeir málastefnuna (OH. 3322)

da sliter de NOM forhandlingene AKK

’da oppløser de forhandlingene.’

- b) *Antikausativt*: þar sem sleit landit

der som slet landet NOM/AKK

’der som landet ble oppløst’

stinga ‘stikke ved å berøre med redskap’

- a) *Transitivt*: hann hafði stungit Einar eitt knífslag (DN. I, 34113)

han NOM hadde stukket Einar AKK et knivslag

’Han hadde stukket Einar med kniv’

---

⁴ Finnes med dativsubjekt i islandsk

b) *Antikausativt*: stingr mik í hjartat (Bp. I, 81028)

stikker meg AKK i hjertet

'jeg føler meg stukket i hjertet'

taka af 'ta noe bort fra der det har vært før'

a) *Transitivt*: ef hann féngi tekit Harald konung af lífdögum (Fm. VII, 2044)

hvis han NOM fikk tatt Harald konge AKK av dage

'hvis han fikk tatt kong Harald av dage'

b) *Antikausativt*: Tók af fótinn (Grett. 35)

Tok av foten AKK

'Foten gikk av'

4.1.2 Ikke-alternerende verb

bíða 'være, ha'

Varla beið brauð eðr fæðu

Knapt var brød AKK for føde

'Det var knapt brød til mat'

bresta 'springe løs'

brestr flóð í hlíðinni (Gísl. 33)

brister flod NOM/AKK i lia

'floden springer løs i lia'

daga ‘bli dag’

En Bárðardalsmenn segja að hana dagaði uppi (Grettis saga, kap. 65)

Og Bárðardalsmenn sier at hun AKK ble overrumplet av daggryet

’Og Bárðardalsmenn sier at hun ble overrumplet av daggryet’

fenna ‘dekke med snø’

lagði stóra snjófa svá, at fenti fé (Flat. III, 57028)

la seg store snøfonner så, at ble dekket av snø fe AKK

’det la seg store snøfonner så feet ble dekket av snø’

fjara ‘fjære (havvannet synker)’

fjarar fjörðinn allan at þurru (Eb. 45(8426)

fjærer fjorden AKK alt på tørre

’fjorden fjærer så alt havner på tørt land’

fjölga ‘formere, gjøre tallrik’

Fjölгат hefir kappá Hrólfs konungs

Blitt tallrik har kjempene AKK til Rolf konge

’Kjempene til kong Rolf har vokst i antall’

frjósa ‘gjøre stivt av kulde/belegge med is’

fraus allan drykkinn Fm. IX,241

frøs all drikken AKK

’all drikken frøs’

frysta 'gjøre frostkald eller stiv av kulde'

veðrit tók at hvessa ok frysta Fld. II,

været AKK tok til å kvesse og fryse

'det ble frost i været'

girna 'gjøre begjærlig etter seg'

Hann girnti at fara til Jórsala (Mar. 94,16)

Han AKK fikk lyst til å dra til Jórsala

'Han fikk lyst til å dra til Jórsala'

greina⁵ (a) 'være uenige om noe'

greindi okkr á einn lut í fyrstu (Fm.II, 1625)

skilte oss AKK om en lut i begynnelsen

'vi var uenige om en lut i begynnelsen'

grynna⁶ 'gjøre grunn, mindre dyp'

Þar sem gryn timer dalinn vestr undir Sléttafelli. (Bárð.)

Der som blir grunnere dalen NOM/AKK vest under Sléttafelli

'Der som dalen blir grunnere vest under Sléttafelli'

---

⁵ Det finnes flere transitive alternanter for *greina*, men disse ser i hovedsak ut til å ha objektet i dativ, ikke akkusativ. Dermed kan de ikke inkluderes her.

⁶ *Dalinn* er sannsynligvis akkusativ, men subjektet kan også ha denne formen i nominativ.

heimta ‘lengte til et sted’

Þik mundi þangat heimta (Flat.I, 34517)

Du AKK måtte dit lengte

’Du måtte lengte dit’

hungra ‘hungre’

mann hungrar þá til líkamligra krása, er hann hefir þæreigi (Leif. 4814. 18. 20)

mann AKK hungrer da til mer legemlig matrett, som han har der ikke

’mannen hungrer da etter en mer legemlig matrett, som han ikke har’

kala ‘gjøre kald’

Mik kell

Meg AKK blir kald

’Jeg fryser’

kvelda ‘bringe i den stilling noe er i når kvelden kommer’

sólina kveldar (Klm. 29714)

solen AKK kvelder

’solen går ned’

kyrra ‘roe ned’

Síðan kyrrði sjóinn (Friðþjófs saga ins frækna)

Siden roet sjøen AKK

’Siden ble sjøen roligere’

langa ‘lengte etter noe’

mik langar ekki til þess (Flat. I, 8610)

meg AKK lengter ikke til det

’jeg lengter ikke etter det’

lysta ‘gjøre en begjærlig’

þá lýstir hana til mín (Post. 39314)

da lyster hun AKK til min

’da har hun lyst til å komme til meg

nátta ‘bli overrasket av natten’

tak þér eigi herbergi nær götu, þótt þik nátti

ta deg ikke herberge nær veien, selv om deg AKK natten kommer over deg

’ta deg ikke herberge nær veien selv om natten kommer over deg’

skorta ‘mangle, være for lite til å være noe’

mik skortir ekki hug, (Eg. 85 (214²))

meg AKK mangler ikke mot

’jeg mangler ikke mot’

sundla ‘bli svimmel’

Mik sundlar

Meg AKK svimler

’Jeg blir svimmel’

taka ‘finnes’

þau dœmi tekr til þessa máls (Hom. 17110)

det dømet AKK finnes til denne sak

’det eksemplet finnes til denne saken’

ugga ‘forskrekke’

mik uggir at (Fm. V, 324)

meg AKK forskrekker at

’jeg frykter at’

undra ‘forundre’

mik undrar (Fld. I, 115)

meg AKK undrer

’jeg undres over/blir forundret over’

vatna ‘forsvinne bak horisonten (bak vannet)’

At nálíga vatnaði seglin (Flat. II, 1536)

At nesten forsvant bak horisonten seglene AKK

’At seglene nærmest forsvant bak horisonten’

4.2 Semantisk inndeling av verbene

I dette kapitlet skal jeg se nærmere på den mer generelle betydningen til verbene, det vil si hvilken betydningsgruppe de faller inn under. Dette vil igjen vise hvilken type verb som forekommer i antikausativkonstruksjoner med akkusativt subjekt i norrønt. For å bestemme betydningen har jeg forsøkt å finne betydningsgrupper som passer for begge alternantene, men der hvor forskjellen er stor har jeg tatt utgangspunkt i den antikausative alternanten.

Jeg skal også såvidt se på verbenes distribusjon – hvordan de fordeler seg på de ulike betydningsgruppene, men også hvordan de fordeler seg med hensyn til om de alternerer eller ikke. Ut fra dette skal jeg se på hvordan de alternerende og ikke-alternerende verbene fordeler seg over de ulike betydningsgruppene.

Til slutt skal jeg også plassere dem i spontanitetsskalaen. For plasseringen i spontanitetsskalaen har jeg tatt utgangspunkt i hele rammen, hele situasjonen som verbet beskriver. Skalaen handler om hvor sannsynlig det er at en handling skal kunne forekomme uten påvirkning av en ytre kraft, og da er man nødt til å ta hele situasjonen i betraktning. Det avgjørende spørsmålet var om en gitt handling var overhodet mulig å konseptualisere som forekommende helt spontant. I litteraturen (Haspelmath (1987 og 2008) og Schäfer (2008:161)) er det den transitive alternanten som ligger til grunn.

4.2.1 Alternerende verb

Bevegelse, pågående:

bera 'bringe fra ett sted til et annet', *blása* 'blåse', *kefja* 'dykke ned, bringe under vann', *leggja*² 'legge/felle så han kommer i liggende stilling', *lægja* 'gjøre lavere, sette i lavere stilling', *reiða*³ 'bevege på en slik måte som når ting settes i bevegelse som flyter på havets overflate', *hefja*² 'føre av sted'

Bevegelse, begynnende:

*hefja*¹ 'sette i bevegelse', *leggja*¹ 'sette i bevegelse en viss retning', *leiða* 'sette i bevegelse så det går/kommer', *reiða*² 'sette i bevegelse ved trykk/støt', *reka* 'sette i bevegelse så det føres på/inn i noe'

Tilstandsending:

birta 'gjøre lys', *brjóta* 'bryte, brekke', *deyfa* 'døve', *drepa*¹ '(ved slag) bringe ut av stilling', *drepa*² 'bringe ut av stilling', *elda* 'antenne, sette i brann', *enda* 'avslutte', *festa* 'feste', *fylla* 'fylle', *herða* 'herde, trykke noe mot gjenstand/i viss retning', *höfga* 'gjøre søvnig, sløv', *knýta* 'knytte', *leysa*¹ 'løsne, sette fri', *lýsa* 'opplyse', *minka* 'forminske', *rjúfa* 'bryte opp så det blir hull/åpning', *reiða*¹ 'bringe ut av likevekt så det faller', *rýma* 'gjøre romsligere', *ryðja* 'rydde av veien, spre', *setja*¹ 'gjøre en ting til noe', *setja*² 'dempe, sette ned', *skemma* 'korte av', *skilja*¹ 'skille/dele det som har vært samlet', *skilja*² 'avbryte forhold/forbindelse', *slíta* 'oppløse, gjøre ende på'

Påvirkning

Saka ‘skade, gjøre vondt’, *stinga* ‘stikke ved å berøre med redskap’

4.2.2 Ikke-alternerende verb

Tilstandsending:

bresta ‘springe løs’, *daga* ‘bli dag, bli overrumplet av dagen’, *fenna* ‘dekke med snø’, *ffjara* ‘fjære’, *ffjölga* ‘formere, bli tallrik’, *frjósa* ‘gjøre stivt av kulde/belegge med is’, *frysta* ‘gjøre frostkald eller stiv av kulde’, *girna* ‘gjøre begjærlig etter seg’, *grynna* ‘gjøre grunn, mindre dyp’, *kala* ‘gjøre kald’, *kvelða* ‘bringe i den stilling noe er i når kvelden kommer’, *kyrra* ‘roe’, *leysa*² ‘smelte’, *lysta* ‘ha lyst’, *nátta* ‘bli overrasket av natten’, *sundla* ‘bli svimmel’, *vatna* ‘forsvinne bak horisonten (bak vannet)’

Tilstand:

bíða ‘være, ha’, *greina (a)* ‘være uenige om noe’, *heimta* ‘lengte til et sted’, *hungra* ‘hungre’, *langa* ‘lengte etter noe’, *skorta* ‘mangle’, *taka* ‘finnes’, *ugga* ‘forskrekke’, *undra* ‘forundre’

4.2.3 Verbenes distribusjon

Følgende tabell viser verbenes distribusjon mellom de ulike betydningsgruppene både for de alternerende og de ikke-alternerende verbene. Den inkluderer verb som enten er påvist å kunne forekomme i en antikausativalternasjon, eller verb som forekommer med ett argument i akkusativ der dette argumentet ikke er agens, men som ikke alternerer.

Tabell 5 Oversikt over verbenes fordeling på de ulike betydningsgruppene

Kategori	Påvirkning	Bevegelse		Tilstands- endring	Tilstand	Totalt
		Start	Pågående			
Alternerende	2	5	7	25	0	39
Ikke-alternerende	0	0	0	17	9	26
Totalt	3	5	7	41	9	65

Som vi ser her er tilstandsendringsverbene i klart flertall (24 av 39 alternerende verb, 41 av 65 totale). I følge Haspelmath (1987) er dette som forventet ettersom det er

tilstandsendringsverbene som tradisjonelt har blitt sett på som de som kan forekomme i antikausativ.

En ikke fullt så tallrik gruppe er bevegelsesverbene. De inkluderer både inkoativ og pågående bevegelse. På mange måter innebærer bevegelse en tilstandsending i form av plasseringsending, men på grunn av at en bevegelse gjerne ses på som pågående har jeg valgt å behandle dem separat fra andre tilstandsendringsverb. Kategorien påvirkningsverb har kun 3 forekomster totalt, alle alternerende, mens tilstandsverb viser seg å ikke forekomme transitivt. Jeg skal komme nærmere inn på dette senere.

4.3 De semantiske kriteriene

I kapittel 2 gikk jeg gjennom semantiske og morfosyntaktiske kriterier for antikausativitet. Verbene som i følge kriteriene ikke er antikausative er ikke inkludert i denne oppgaven. Jeg skal imidlertid se nærmere på kriteriene i forhold til de av verbene som ikke ser ut til å oppfylle dem ved første øyekast, for å finne ut hvorfor de likevel kan ses på som antikausative. Man kan tenke seg tre alternativer for hvert kriterium: Enten passer kriteriet perfekt overens med det enkelte verbet og kan beholdes som de er, eller så må kriteriet revurderes og muligens forkastes for norrønt, i hvert fall hvis det gjelder flere verb som tydelig er antikausative. Et tredje alternativ er at verbets betydning er helt på grensen for det kriteriet tillater, men likevel ikke så mye at det må utelukkes.

De fem semantiske kriteriene er:

- Verbet er typisk tilstandsendringsverb
- Verbet/konstruksjonen uttrykker en generell handling
- Handlingen må forekomme spontant, det vil si uten en “ytre kraft”
- For verbet det dreier seg om må det å forekomme *med* en ytre kraft være normalen, det vil si i den transitive alternanten
- Subjektet i antikausativkonstruksjonen må ha samme tematiske rolle som objektet i den transitive konstruksjonen

De tre morfosyntaktiske kriteriene er:

- Den antikausative konstruksjonen må alternere med en transitiv konstruksjon
- Verbene i den transitive og den antikausative alternanten må tilhøre samme stamme
- Den antikausative alternanten må være markert.

Kriteriet om tilstandsendringsverb viser seg å være mer en tendens enn et kriterium. Som nevnt under delkapitlet om distribusjon finnes det flere verbtyper som kan forekomme med antikausativitet, selv om tilstandsendringsverbene er i flertall. Jeg skal gå nærmere gjennom dette i et eget delkapittel nedenfor.

Kriteriet om generell handling er nært knyttet til det om spontanitet, og begge er grunnet i det faktum at agens ikke kan forekomme i en antikausativ konstruksjon eller ramme. Haspelmath (1987) skriver at for at en handling skal kunne være spontan kan ikke handlingen være utført på en spesifikk måte eller som impliserer et spesifikt instrument. Tilstedeværelsen av et instrument impliserer nødvendigvis også tilstedeværelsen av en agens.

Det er imidlertid mulig at en handling er generell selv hvis det er en agens til stede i konstruksjonen. Derfor må det være mulig å konseptualisere handlingen som at den foregår uten en påvirkning fra en ytre kraft eller agens. Den transitive alternanten kan derfor tenkes å være mer agentiv enn den antikausative.

Ved første øyekast ser det ut som om en del av verbene bryter med prinsippet om enten generell handling eller fravær av ytre kraft. Verbet *drepa*¹ i betydningen 'bringe ut av stilling' er spontant, og kan konseptualiseres både med og uten en ytre kraft. Verbet *drepa*² som betyr 'ved slag bringe ut av stilling' virker derimot både mer spesifikk og mindre spontan, ettersom et slag vanligvis impliserer en tenkende entitet som utfører handlingen. Imidlertid er det mulig å konseptualisere bort fra den mer spesifikke betydningen. For eksempel kan et slag også betegne en gjenstand som treffer noe hardt og uventet, for eksempel på grunn av et vindkast. Det sentrale for disse to kriteriene er dermed at man må kunne forstå handlingen på en generell og spontan måte i enkelte situasjoner, noe som kommer sterkt an på konteksten som er beskrevet. Det samme gjelder andre verb, som *stinga* 'stikke ved å berøre med redskap'.

På den andre siden er det å forekomme *med* en ytre kraft nødt til å være normalen for verbet det gjelder hvis man skal kunne snakke om en alternasjon. Antikausativitet er jo nettopp det at konstruksjonen er i et slags motsetningsforhold med den mer "normale" transitive alternanten.

Kriteriet er sentralt for forskjellen mellom en antikausativ alternasjon og en konstruksjon med ikke-kausativ betydning. Har konstruksjonen vanligvis en antikausativ lesning er det heller ikke nødvendig å markere dette morfologisk. Imidlertid må det være mulig å konseptualisere bort fra den ytre kraften hvis antikausativitet skal være mulig. Ingen av de alternerende verbene inkludert i denne undersøkelsen ser ut til å være problematiske i forhold til dette kriteriet. Det er umulig å bruke kriteriet på de ikke-alternerende verbene da man uansett ikke har noen attestert alternasjon i de tilfellene.

Det siste semantiske kriteriet er at subjektet må ha samme tematiske rolle som objektet i en transitiv setning. Dette er også et av de essensielle trekkene til en antikausativkonstruksjon. Uten dette kriteriet kan ikke konstruksjonen sies å være antikausativ, og det akkusative subjektskasuset må da forekomme av andre grunner, som subjektsvariasjon eller lignende. Ingen av verbene her er problematiske i forhold til dette kriteriet.

Det første blant de morfosyntaktiske kriteriene er at en antikausativ konstruksjon må alternere med en transitiv/kausativ alternant. Et verb som kun forekommer antikausativt kan like fullt ha ikke-kausativ betydning, men det er ikke en del av en alternasjon.

Verb som ikke er funnet å alternere med en transitiv alternant er inkludert som et sammenligningsgrunnlag, for å se om det finnes klare forskjeller mellom semantiske grupper av verb, det vil si mellom de som alternerer og de som ikke alternerer. Bevis fra moderne islandsk tyder på at disse er del av en antikausativalternasjon i islandsk. Ettersom produktiviteten for akkusativsubjektkonstruksjoner har sunket, ikke økt, er det stor sannsynlighet for at disse var antikausative også da. Det er likevel ikke utelukket at en del av disse kun forekommer intransitivt, noe man blant annet kan se på at verbtypene som forekommer her ikke overlapper helt med de som er påvist å alternere.

Det andre morfosyntaktiske kriteriet er at den transitive og den antikausative alternanten må tilhøre samme stamme. Man finner flere verbpar (som verbene *drepe* og *dø*) som betegner samme handling, men hvor det ene er agentivt og det andre ikke-agentivt. Selv om de betydningsmessig er i hver sin ende av skalaen kan de likevel ikke sies å være alternanter for hverandre ettersom det jo er to forskjellige verb. Det å tilhøre samme stamme impliserer både at de må ha noenlunde samme form (bøyningsendelser fratrukket) og noenlunde samme betydning, bortsett fra den systematiske betydningsforskjellen som oppstår når verbets valens endres.

Det siste kriteriet er at den antikausative alternanten må være markert. Dette for at det skal kunne sies å være en antikausativalternasjon og ikke en kausativalternasjon. En prototypisk antikausativkonstruksjon vil normalt sett ha en eller annen form for markering på verbet (Haspelmath 1987), men konstruksjoner med oblike subjekt markeres ved hjelp av oblikt subjektskasus. Til tross for at denne markeringen ikke er plassert på leksemet som endrer egenskaper (verbets endring i valens) er den like relevant for subjektet ettersom subjektets tematiske rolle også endrer seg, noe som igjen er en konsekvens av verbets valensendring.

4.4 Spontanitetsskalaen

Antikausativkonstruksjoner kjennetegnes av et fravær av agens. Som følge av dette må handlingen som betegnes også ha en viss grad av spontanitet, som nevnt i forrige delkapittel. Med spontanitet menes her en handling eller hendelses potensiale til å forekomme av seg selv eller å konseptualiseres som forekommende av seg selv, tilsynelatende umotivert av ytre årsaker.

Handlinger som er agentive og forårsaket av ytre årsaker er forbundet med hendelser av lav spontanitet. Derfor må de realiseres i konstruksjoner med transitivt syntaks. Hendelser forårsaket av indre årsaker har derimot en høy grad av spontanitet, og må derfor forekomme i intransitivt syntaks (Schäfer 2008:161). Ikke-kausative verb som ikke alternerer befinner seg i denne gruppen, ettersom de ikke kan konstrueres med en agens.

Som nevnt tidligere varierer distribusjonen av antikausativ sterkt mellom språkene. Haspelmath (2008) påpeker at denne variasjonen ikke er tilfeldig, men at alle språk som markerer antikausativ har et konseptuelt prinsipp som styrer dette. Han mener at det er spontanitet og konseptualiseringen av tilstandsendringer som er dette prinsippet, og at det som skyldes variasjonen da er ulike krav til akkurat hvor spontan handlingen må være.

Haspelmath (2008) og Schäfer (2008:161) bruker en spontanitetsskala for å illustrere ulike verbtypers spontanitet i forhold til hvorvidt de kan forekomme antikausativt eller ikke. Men dette er ikke dens eneste funksjon; den kan også illustrere sannsynligheten for at denne antikausativiteten blir markert eller ikke.

Events can be arranged on a scale in the order of decreasing likelihood of spontaneous occurrence (as conceptualized by the speaker). (Haspelmath 2005:7)

Verb som befinner seg lengst til høyre i skalaen er de mest spontane. De har dermed den tydeligste ikke-kausative betydningen i seg selv, og kan kun forekomme med ikke-kausativ

betydning, ikke i en alternasjon. Verbene som befinner seg lengst til venstre i skalaen er ikke spontane i det hele tatt forekommer aldri antikausativt. Verbene som befinner seg mellom disse ytterpunktene kan alternere og forekomme både antikausativt og kausativt. I tillegg til ulike krav om spontanitet kan enkeltspråk også ha andre parametre som har innflytelse over verbenes konseptualisering.

Haspelmath (2008) skriver videre at sannsynligheten for at en hendelse blir konseptualisert som spontan eller ikke-spontan er motivasjon for hvorvidt den blir markert for antikausativ med ”EKSTRA MORFOLOGI” eller ikke. Hvis sannsynligheten er høy for at den forekommer spontan er det ikke nødvendig med tydelig markering, men jo mindre tydelig spontaniteten er, jo mer tydelig må konstruksjonen markeres.

I praksis vil dette si at verbene som ikke er markert på noen måte er de mest ikke-kausative. Man vil derfor kunne anta at verbene som plasserer seg lengst til høyre ikke har vært del av en alternasjon. Verbene som alternerer, og spesielt de som har en betydning som er utenfor den helt prototypiske antikausative betydningen, vil derimot ha den tydeligste markeringen. Skulle man ha sett på ulike måter å markere antikausativitet på kunne man dermed ha brukt spontanitetsskalaen til å se på hvor verbene plasserer seg og derfra funnet ut mer om hvorfor verb tar ulik markering i norrønt.

Hva kan spontanitetsskalaen ellers fortelle om verbene? For det første kan den fortelle noe om hvorvidt markering på subjektet også er fullgod markering av antikausativitet. Når man vet at andre antikausative verb blir markert i det aktuelle språket samt at hendelser som ikke alltid er spontane vil markeres, vil man kunne se på det aktuelle verbets plassering i skalaen for å finne dette ut. For det andre vil det kunne si noe om hvor stor grad av spontanitet det aktuelle språket krever for at et verb skal kunne forekomme antikausativt. Sist men ikke minst vil de også kunne gi en pekepinn på hvorvidt de ikke-alternerende verbene har vært del av en uattestert alternasjon eller om de ikke har alternert i det hele tatt.

Tabellen jeg bruker i denne oppgaven er tilpasset fra Haspelmath (2008) og Schäfer (2008). Terminologien er i hovedsak basert på Schäfer, hvor ”AGENTIV” betegner verb som er så agentive at de ikke forekommer med antikausativ, ”EKSTERNT FORÅRSAKET” betegner verb som hovedsaklig er agentive men som i enkelte tilfeller kan konseptualiseres som å være antikausative, ”UKJENT ÅRSAK” er verbene som vanligvis alternerer og ”INTERNT FORÅRSAKET” er verb som alltid er ikke-agentive.

Ettersom hovedgruppen av verb i denne undersøkelsen alternerer, er det ventet at de plasserer seg i 2. eller 3. kolonne. Verbene som ikke alternerer vil derimot kunne plassere seg i 2., 3. og 4. kolonne. Plassering i 4. kolonne er et tegn på at de muligens ikke har alternert i det hele tatt, i motsetning til de som plasserer seg i 2. eller 3. kolonne.

Tabell 6: Spontanitetsskalaen med verb

Agentiv <i>Minst spontan</i>	Eksternt forårsaket	Ukjent årsak		Internt forårsaket <i>Mest spontan</i>
Transitiv	Hovedsaklig transitiv	Alternerende Både transitivt og intransitivt	Ikke-alt. Både transitivt og intransitivt	Intransitiv
	<i>bera</i> ALT	<i>blása</i> ALT	<i>fenna</i>	<i>bresta</i>
	<i>drepa</i> ¹ ALT	<i>kefja</i> ALT	<i>fjara</i>	<i>lysta</i>
	<i>stinga</i> ALT	<i>lægja</i> ALT	<i>ffölga</i>	<i>sundla</i>
	<i>festu</i> ALT	<i>minka</i> ALT	<i>frjósa</i>	<i>vatna</i>
		<i>leggja</i> ² ALT	<i>frysta</i>	<i>bíða</i>
		<i>reiða</i> ³ ALT	<i>girna</i>	<i>kvelda</i>
		<i>hefja</i> ¹ ALT	<i>grynna</i>	<i>heimta</i>
		<i>leggja</i> ¹ ALT	<i>kala</i>	<i>hungra</i>
		<i>leiða</i> ALT	<i>undra</i>	<i>langa</i>
		<i>reiða</i> ² ALT	<i>kyrra</i>	<i>taka</i>
		<i>reka</i> ALT	<i>greina</i> (a)	<i>daga</i>
		<i>birta</i> ALT	<i>nátta</i>	
		<i>brjóta</i> ALT	<i>skorta</i>	
		<i>drepa</i> ² ALT	<i>ugga</i>	
		<i>elda</i> ALT		
		<i>enda</i> ALT		
		<i>fylla</i> ALT		
		<i>höfga</i> ALT		
		<i>leysa</i> ¹ ALT		
		<i>lýsa</i> ALT		
		<i>rjúfa</i> ALT		
		<i>reiða</i> ¹ ALT		
		<i>rýma</i> ALT		
		<i>ryðja</i> ALT		
		<i>setja</i> ¹ ALT		
		<i>setja</i> ² ALT		
		<i>skemmu</i> ALT		
		<i>skilja</i> ¹ ALT		
		<i>skilja</i> ² ALT		
		<i>slíta</i> ALT		
		<i>saka</i> ALT		
		<i>hefja</i> ² ALT		
		<i>deyfa</i> ALT		
		<i>herða</i> ALT		
		<i>knýta</i> ALT		

Verbene som er markert med fet skrift er tvetydige når det gjelder hvorvidt de skal forekomme i 2. eller 3. kolonne. Jeg har valgt å plassere dem i 3. kolonne, men plasseringen er avhengig av hvordan de blir konseptualisert.

Som tabell 6 viser plasserer de aller fleste verbene seg i 3. kolonne. Dette er kolonnen for uspesifisert årsak, noe som passer godt sammen med en produktiv antikausativalternasjon. Verbene som befinner seg i kolonne 4 er utelukkende ikke-alternerende verb. Ut fra dette kan det tenkes at disse 11 verbene kun kan forekomme ikke-kausativt og dermed ikke kan alternere. For de ikke-alternerende verbene i 3. kolonne er det imidlertid mulig at det har forekommet en alternasjon som ikke er attestert. Dette støttes opp av det faktum at det ble funnet svært få forekomster av disse verbene i utgangspunktet.

Verbene som befinner seg i 2. kolonne inkluderer verbene som er for spesifikke til å kunne forekomme antikausativt med mindre man konseptualiserer bort fra den spesifikke betydningen. Som nevnt tidligere henger generalitet og spontanitet sammen når det gjelder antikausativitet, og det oppfører seg dermed som ventet.

Ut fra verbenes plassering i skalaen er det tydelig at spontanitet er en god indikasjon på hvorvidt et verb kan forekomme antikausativt eller ikke. Verbene med høyest grad av spontanitet viser seg å ikke alternere, mens verbene med lavest grad av spontanitet også har lavere grad av generalitet, og ikke kan forekomme bare ikke-kausativt. I analysen i kapittel 5 har jeg derfor regnet spontanitet som det essensielle trekket ved antikausativitet, ettersom den antikausative alternanten nødvendigvis er mer spontan enn den transitive.

4.5 Type verb som forekommer i antikausativkonstruksjoner med akkusativsubjekt

Hvilke typer verb kan forekomme i antikausativkonstruksjoner, og finnes det fellestrekk mellom dem? I kapittel 2 skrev jeg at det å typisk være tilstandsendringsverb var et av de semantiske kriteriene for antikausativitet, et kriterie som var hentet fra Haspelmath (1987). Denne påstanden må imidlertid modereres, ettersom kriteriet om å være tilstandsendringsverb ser ut til å være en generalisering. Data fra flere språk viser at flere typer verb kan være antikausative (Ottosson 2009). Tilstandsendringsverb er riktignok den største gruppen blant de alternerende verbene (25 verb av totalt 39, tabell 5 over), men man bør likevel ikke se bort fra de andre verbtypene som forekommer antikausativt.

Schäfer (2008) skriver at verbtypene som er funnet å forekomme i antikausativ i de fleste språk er som følger:

- Tilstandsendringsverb (både rene tilstandsendringer og GRADSENDRINGER)
- IKKE-AGENTIVE BEVEGELSESVARB
- Enkelte såkalte "psych"-verb

Tilstandsendringsverb er typisk DEADJEKTIVISKE, altså basert på adjektiv. De finnes i to varianter; de som betegner en overgang fra en tilstand til en annen, og de som betegner en gradsending. Eksempel på den første varianten er *höfga* 'gjøre søvnig/sløv', mens *rýma* 'gjøre rommeligere' er et eksempel på den andre. Som nevnt er denne typen betydning klart i flertall blant verbene som er inkludert i oppgaven.

Det er imidlertid ikke nødvendigvis noen iboende antikausativitet ved tilstandsendringsverb. Mange av dem forekommer riktignok med antikausativ, og de har til tider blitt sett på som den prototypiske antikausativ-verbtypen. Dette kan være fordi en tilstandsending gjør det i mange tilfeller lett å se bort fra en agens i rammen. Det finnes imidlertid flere tilstandsendringsverb som ikke forekommer antikausativt. Schäfer (2008) skriver at tilstandsendringsverb er en stor gruppe generelt, og at dette høye antallet er grunnen til at så mange forekommer antikausativt ettersom man også finner flere agentive tilstandsendringsverb.

Ikke-agentive bevegelsesverb er også representert, med totalt 12 verb. Blant disse betegner syv pågående bevegelse (*hefja*² 'føre av sted'), mens fem betegner en bevegelse som settes i gang (*hefja*¹ 'sette i bevegelse'). Verbene som betegner en begynnende bevegelse er inkoative og kan på en måte sies å være en slags tilstandsendringsverb, der endringen er fra en stillestående tilstand til en tilstand i bevegelse.

Verb som betegner en pågående bevegelse skiller seg noe fra tilstandsverb og verb som betegner begynnende bevegelse, ettersom de ikke betegner noen form for tilstandsending. Det er imidlertid mulig å se på bevegelse i seg selv som en form for kontinuerlig tilstandsending ettersom det som beveges hele tiden forandrer tilstand (sted). Samtidig er bevegelsesverb av begge typer svært spontane, ettersom det er naturlig å tenke på en tings eller persons bevegelse som oppstått av seg selv.

Den siste gruppen er psych-verb. Gruppen tilsvarer det jeg har kalt "tilstandsverb" som betegner en pågående tilstand, ofte psykisk. Denne finnes ikke blant de alternerende verbene,

og jeg skal derfor behandle dem under delkapitlet for ikke-alternerende verb. Det finnes et verb i gruppen ”påvirkning” (se under) hvor verbet i den antikausative alternanten kan kalles et tilstandsverb, men dette gjelder kun den antikausative betydningen.

Imidlertid finnes det to verb blant de alternerende som ikke kommer inn under verken tilstandsending, bevegelse eller psych-verb. Dette gjelder *saka* ’skade, anklage’ og *stinga* ’stikke ved å berøre med redskap’. Disse er begge kalt ”påvirkning”. Imidlertid kan *saka* i antikausativ (*hann sakaði ekki* – han kom ikke til skade) ses på som en form for tilstandsending ettersom den som er utsatt for skaden går fra en uskadet til en skadet tilstand. Verbet *stinga* i antikausativ har en mer metaforisk lesning enn den transitive (’stikke med redskap’ er betydningen i transitiv, mens ’føle seg stukket’ er betydningen i antikausativ) Verbet i den antikausative lesningen bør sannsynligvis ses på som et psych-verb, men den transitive alternanten har ikke denne betydningen. Derfor har jeg valgt å ikke inkludere verbet blant psych- eller tilstandsverbene.

Det overhengende semantiske trekket ved verbenes betydning ser derfor ut til å være tilstandsending i en eller annen form, forutsatt at man ser bevegelse som en slags kontinuerlig tilstandsending. Som nevnt i forrige avsnitt er enkelte verb problematiske i forhold til dette, men tilstandsending er likevel den tydeligste tendensen blant verbene.

4.6 Betydningsforskjell transitive og antikausative konstruksjoner

Som nevnt tidligere er antikausativ, eller valendsendrende konstruksjoner generelt, en kategori som har sterk innflytelse på verbets betydning. Det er derfor ventet at det er en viss betydningsforskjell mellom verbet i den antikausative og den transitive alternanten. Dette gjelder i større grad for de verbene hvor den transitive betydningen har en lav grad av spontanitet og generalitet, som *stinga* og *drepa*¹. Men hva kan denne betydningsforskjellen være?

Betydningsforskjellen er sammenbundet med kriteriene for antikausativitet, ettersom vekslingen i tematiske roller og fraværet av agens fremtvinger nødvendigvis en viss betydningsforskjell. På grunn av at antikausativitet er så nær knyttet til spontanitet er det sannsynlig at den antikausative alternanten har en høyere grad av spontanitet enn den transitive. Betyr dette dermed at spontanitet er en del av konstruksjonens antikausative betydning?

For å granske denne betydningsforskjellen skal jeg bruke eksempler fra to av verbene fra undersøkelsen, *hefja*¹ 'sette i bevegelse' og *rýma* 'gjøre rommeligere.'

***Hefja*¹:**

- 1 a) *Transitivt:*   hóf hann ferðina um haustit or Borg (OH. 5933)
  begannte han NOM (agens) reisen AKK (patiens) om høsten fra
  Borg
  han begannte reisen om høsten fra Borg
- 1 b) *Antikausativt:*   hér hefr Þingfararbölk (Landsl. 1, 1)
  her begynner Þingferdbolk AKK (patiens)
  Þingferdbolken begynner her

Den som begynner eller utfører handlingen er her til stede i den transitive setningen, mens ingen handlende entitet er til stede i den antikausative. Den kan dermed sies å være spontan. Spontanitet ble tidligere i kapitlet brukt for å beskrive egenskapene til verb som kan alternere mellom kausativ og antikausativ, men det er ingen tvil om at den antikausative alternanten har en vesentlig høyere grad av spontanitet enn den transitive alternanten. Dette kom også frem i diskusjonen om spontanitetskalaen hos de verbene som ikke kan forekomme transitivt.

I tillegg til en høyere grad av spontanitet forårsaker vekslingen i tematiske roller et slags motsatt perspektiv i de to konstruksjonene. Se kapittel 5.1 om Frame Semantics angående dette. I den transitive konstruksjonen har man et subjekt som påvirker et objekt. I den antikausative konstruksjonen har man bare den påvirkede parten som nå står som subjekt.

Verbet *rýma* illustrerer dette muligens bedre:

Rýma:

- 2 a) *Transitivt:*   (...) er mjök freistaði at kaupa húsit ok rýma garð sinn
  (...) som mye prøvde å kjøpe huset og gjøre romsligere gård sin AKK
  (patients)
  (...) som gjerne ville kjøpe huset og gjøre gården sin romsligere

2 b) *Antikausativt*: skógin rýmir ekki

skogen AKK (patiens) blir romsligere ikke

skogen blir ikke romsligere

I den første setningen er det tydelig at subjektet utfører handlingen mot noen andre. I den andre er handlingen utført mot subjektet selv, eller påvirker subjektet. Det er derfor en perspektivendring fra å utføre en handling til å bli utsatt for handlingen. Betydningen er nødt til å bli motsatt for at setningen skal kunne forstås riktig.

Samtidig er det også en tendens til at betydningen til verbet i antikausativ bruk er mer generell enn i transitiv bruk. Dette har sammenheng med konstruksjonens spontanitet som nevnt over, i tillegg til å ha sammenheng med at en mer spesifikk betydning og/eller spesifisering av instrument eller metode impliserer tilstedeværelsen av en agens.

Spontaniteten og fraværet av agens gjør at fokuset i konstruksjonen er på resultatet av handlingen i stedet for på handlingen selv. Dette er kanskje også en grunn til at instrument og/eller metode ikke er kompatibelt med antikausativ, ettersom dette trekker fokus mot selve handlingsprosessen. Dette kan muligens også være grunnen til at tilstandsendringsverb er en så stor gruppe av de antikausative verbene, ettersom de naturlig har fokus på handlingens resultat.

4.7 Oppsummering

I dette kapitlet har jeg gått gjennom hvilke verb som forekommer i antikausative konstruksjoner med akkusativt subjekt i norrønt, både de som alternerer og de som ikke gjør det. Totalt 41 verb ble funnet å kunne alternere med transitive konstruksjoner, mens 30 verb ikke har noen attestert alternasjon.

Av verbene som ble inkludert i oppgaven er de aller fleste av en slik betydning at de passerer kriteriene for antikausativitet uten problemer. Noen har imidlertid en så spesifikk betydning, eller har en verbbetydning som impliserer et spesifikt instrument eller handlingsmåte, at man må konseptualisere bort fra denne spesifiteten for at den skal forekomme i antikausativ. Disse plasserte seg uten unntak i 2. kolonne i spontanitetsskalaen og er dermed de som har lavest grad av spontanitet av verbene i undersøkelsen, samtidig som de fortsatt kan forekomme antikausativt.

De transitive og de antikausative alternantene skiller seg i hovedsak ad på det faktum at de transitive verbene i mange tilfeller er mer spesifikke enn de antikausative, samt at de har en høyere grad av spontanitet. I tillegg er det en betydningsforskjell som er grunnet i vekslingen i tematiske roller, som gjør at handlingen verbet betegner skifter perspektiv. Som for verbet *rýma* ble betydningen endret fra 'gjøre rommeligere' til 'bli rommeligere', altså fra kausativt til inkoativt. Det er altså hovedsaklig spontanitet og vekslingen i tematiske roller som forårsaker betydningsforskjellen mellom den transitive og den antikausative alternanten.

5. Teoretisk analyse

Dette kapitlet formaliserer informasjonen og analysen fra tidligere kapittel. Rammeverket for oppgaven er Frame Semantics og konstruksjonsgrammatikk, og jeg skal derfor presentere formaliserte analyser innen begge rammeverkene. De fokuserer på forskjellige aspekter ved konstruksjonene, noe som er grunnen til at jeg inkluderer begge. Analysen inkluderer i hovedsak de alternerende verbene. På slutten av analysen skal jeg presentere et av tilstandsverbene, som bare forekommer intransitivt, for å vise hvordan de blir gjort greie for i motsetning til de alternerende verbene. Ettersom ingen i denne betydningsgruppen er funnet å alternere er det nemlig nærliggende å anta at disse ikke kan alternere i det hele tatt, og dermed bør analyseres som ikke-alternerende.

5.1 Frame Semantics

I kapittel 2.1 om rammeverk ble det nevnt at Frame Semantics skal brukes for å formalisere analysen i tidligere kapittel, og jeg presenterte en modell fra Hamm (2011) for å illustrere elementene til en ramme. I dette kapitlet skal jeg tilpasse den for de semantiske rammene som tilhører hver av betydningsgruppene som beskrevet i forrige kapittel.

Som beskrevet i kapittel 2.1. mener Petruck (1996) at en beskrivelse av et leksem også må inkludere informasjon om dets grammatiske egenskaper og hvilke syntaktiske mønstre de forekommer i. I denne sammenhengen er de relevante egenskapene hvilke elementer av en ramme som er obligatoriske, hvilke som ikke er det, og hvilke argumentstrukturroller de kan realiseres som. Noe av dette overlapper konstruksjonsgrammatikk-analysen senere i kapitlet, men med et annet perspektiv. Mens konstruksjonsgrammatikk-analysen fokuserer på tematiske rollers realisering, fokuserer Frame Semantics-analysen på de ramme-spesifikke rollene.

For å repetere kort gjennomgangen fra kapittel 2.1 viser modellen hvilke elementer som er obligatoriske i rammen for det enkelte verbet, hvilke som er valgfrie og hvilke som ikke kan realiseres for det enkelte verbet. Forgrunnselementer er obligatoriske og er derfor bare markert som "forgrunn." Bakgrunnselementer er enten valgfrie og kan utelates eller realiseres, trekkes frem i forgrunnen ved hjelp av topikalisering, eller de er urealiserbare for det aktuelle verbet. Ikke-realiserte elementer er likevel en del av rammens generelle bakgrunnsinformasjon, som språkbrukeren må kjenne til.

Fordelingen av hvilke elementer som er i forgrunnen er i hovedsak bestemt av verbets og konstruksjonens betydning, ettersom den kan ekskludere enkelte elementer fra å realiseres i konstruksjonen, samt at verbets valens bestemmer hvor mange forgrunnselementer som kan realiseres. Disse forgrunnselementene er representert i selve argumentstrukturen til verbet.

5.1.1 Bevegelsesrammen

I en bevegelsesramme finnes det to obligatoriske og flere valgfrie elementer i tillegg til verbet. De obligatoriske elementene blir som nevnt realisert i argumentstrukturen til verbet, og er ”bevegeren” (den som forårsaker bevegelsen) og ”det som beveges”. I tillegg har man elementer som ”start”, ”mål”, ”varighet”, ”måte”, ”instrument”, ”sted (statisk)” og ”tidspunkt” som videre kan realiseres ved hjelp av preposisjons- eller andre adverbialfraser. Et eksempel fra norsk der alle elementene er realisert kan være følgende: ”Han fraktet varene forsiktig fra Bergen til Oslo i Norge med varebil i syv timer på lørdag” – men en slik setning virker unaturlig siden man vanligvis bare realiserer de elementene som er nødvendige for kommunikasjonen.

Den foregående beskrivelsen av en bevegelsesramme gjelder for en vanlig kausativ ramme. For antikausativitet er nemlig ”bevegeren” fjernet fra rammen, og det er bare ett obligatorisk argument. Dette argumentet blir i disse tilfellene realisert som subjekt. I tillegg vil det være andre elementer, som ”instrument,” som ikke er til stede i rammen for antikausativ, ettersom det går imot kravet om generalitet for antikausativ (kapittel 2 og 4).

Tabell 7 Bevegelsesramme

Antik./trans	Verb	Beveger	Det som beveges	Instrument	Måte
Trans.	<i>bera</i>	Forgrunn Subjekt	Forgrunn Objekt	Valgfri	Valgfri
Antik.	<i>bera</i>	Ikke realisert	Forgrunn Subjekt	Ikke realisert	Ikke realisert
Trans.	<i>reiðað²</i>	Forgrunn Subjekt	Forgrunn Objekt	Valgfri	Obligatorisk, Spesifisert i verbbet.
Antik.	<i>reiðað²</i>	Ikke realisert	Forgrunn Subjekt	Ikke realisert	Ikke realisert

Analysen i tabell 7 over inneholder av plasshensyn kun de nødvendige elementene.

Rammeelementer som er obligatoriske eller som ikke kan realiseres i den aktuelle rammen er tatt med. Valgfrie elementer som kan utelates eller tas med i setningen alt etter hvor mye informasjon språkbrukeren vil gi, og som er identiske i både den transitive og den antikausative rammen, er utelatt ettersom de ikke gir noen videre informasjon om konstruksjonene.

Verbet *bera* er representativt for de fleste bevegelsesverbene ettersom selve verbbetydningen ikke spesifiserer noen spesifikk utførelse av handlingen. Det oppfører seg i så henseende som et prototypisk bevegelsesverb. Som vi ser er instrument og måte ikke realiserbare i den antikausative alternanten.

Verbet *reiðaða*² er imidlertid en annen sak. Dets betydning er 'sette i bevegelse ved trykk/støt' og er derfor mer spesifikt enn et typisk antikausativt verb er. I følge Haspelmath (1987) kan ikke verbets betydning være for spesifikk i henhold til instrument eller måte, ettersom det impliserer tilstedeværelsen av en agens.

Prinsippet om generalitet kan som beskrevet i kapittel 4 omgå hvis verbets betydning kan konseptualiseres bort fra den spesifikke betydningen. Tabellen over viser nettopp denne konseptualiseringen for *reiðaða*². I den transitive alternanten er måten bevegelsen foregår på (ved trykk/støt) obligatorisk spesifisert i verbet, ikke som preposisjonsfrase. Den har derfor ingen egen rolle utenfor verbet. I den antikausative alternanten, derimot, er måten bevegelsen oppstår på ikke spesifisert, og den er ikke realisert selv i verbet. Dette er nettopp fordi betydningen i den antikausative alternanten er mer generell enn den transitive.

5.1.2 Tilstandsendringsramme

For en tilstandsendringsramme er det også flere elementer som er valgfrie, som ikke er tatt med i denne tabellen med mindre de er forskjellige i den transitive og den antikausative alternanten. I en tilstandsendringsramme er de valgfrie elementene tid, sted, instrument, måte og grad, og av disse er tid, sted og grad valgfrie i begge konstruksjoner.

Tabell 8 Tilstandsendringsramme

Antik./trans	Verb	Endrer	Det som endres	Instrument	Måte
Trans.	<i>birta</i>	Forgrunn Subjekt	Forgrunn Objekt	Valgfri	Valgfri
Antik.	<i>birta</i>	Ikke realisert	Forgrunn Subjekt	Ikke realisert	Ikke realisert
Trans.	<i>drepa</i> ¹	Forgrunn Subjekt	Forgrunn Objekt	Valgfri	Obligatorisk, Spesifisert i verb
Antik.	<i>drepa</i> ¹	Ikke realisert	Forgrunn Subjekt	Ikke realisert	Ikke realisert

Her ser man at de oppfører seg likt med bevegelsesverbene i det første verbet, *birta*, som betyr 'gjøre lysere'. Verbet *drepa*¹, 'ved slag bringe ut av stilling', har på samme måte som *reiða*² en ganske spesifikk betydning, hvor den antikausative varianten er mer generell enn den transitive. Analysen viser dette ved at "måte" er obligatorisk spesifisert i verbet i den transitive alternanten, mens denne betydningen ikke er realisert i den antikausative.

5.1.3 Påvirkningsrammen

Som i de to tidligere rammene er elementer som er valgfrie i begge alternantene utelatt. Dette gjelder tid, sted og varighet. Instrument og måte er mer spesifikke, og varierer derfor mellom alternantene.

Verbet *saka* sin betydning endres til det mer abstrakte 'anklage' i den transitive alternanten. Dette er likevel nær beslektet til betydningen 'skade', ettersom en anklage kan være skadelig for den som anklages. Den transitive alternanten kan også ha en adverbialfrase som spesifiserer hva personen er anklaget for, men dette er valgfritt, som vist i tabell 9.

Årsaken til at kun den transitive alternanten kan forekomme med betydningen 'anklage' er sannsynligvis at det å anklage noen ikke kan oppstå spontant. Bare mennesker kan anklage noen, og det er en bevisst handling. Dermed kan ikke denne betydningen forekomme antikausativt.

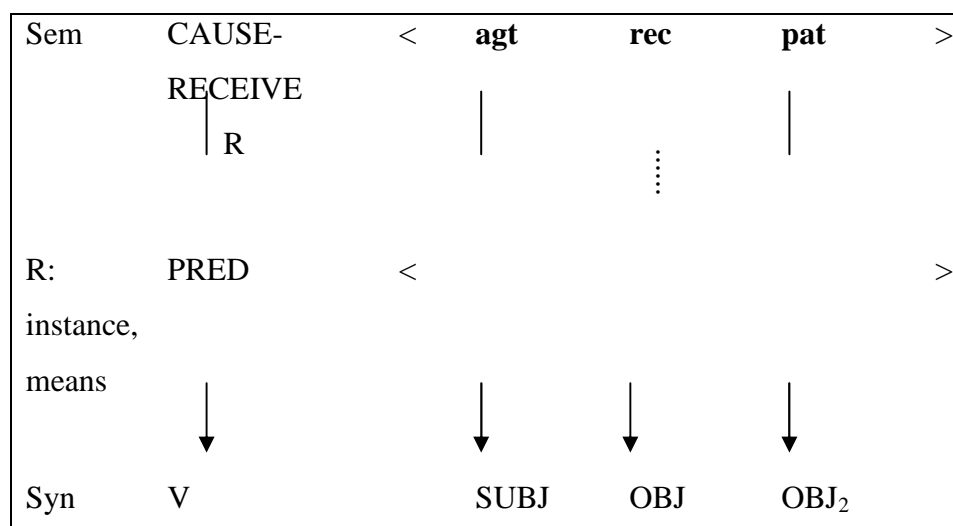
Tabell 9 Påvirkningsramme

Antik./trans	Verb	Påvirker	Det som påvirkes	Instrument	Måte
Trans.	<i>Saka</i>	Forgrunn Subjekt	Forgrunn Objekt	Valgfri	Valgfri
Antik.	<i>Saka</i>	Ikke realisert	Forgrunn Subjekt	Ikke realisert	Ikke realisert
Trans.	<i>Stinga</i>	Forgrunn Subjekt	Forgrunn Objekt	Obligatorisk, spesifisert i verb	Obligatorisk, Spesifisert i verb.
Antik.	<i>Stinga</i>	Ikke realisert	Forgrunn Subjekt	Ikke realisert	Ikke realisert

Verbet *stinga* oppfører seg på samme måte som *reiða*² og *drepa*¹. Betydningen til verbet impliserer både instrument og måte handlingen blir utført på, og den er dermed temmelig spesifikk. Imidlertid kan dette også konseptualiseres bort fra, som man ser i den antikausative alternanten der verken instrument eller måte er realisert, og betydningen dermed blir mer generell enn den transitive.

5.2 Konstruksjonsgrammatikk

Konstruksjonsgrammatikk-analysen er i hovedsak hentet og tilpasset fra Goldberg (1995:78) og Barðdal (2001a, 2001b). Utgangspunktet er følgende formalisme (Goldberg, 1995:50):

Figur 1: Goldbergs(1995:78) analysemodell for en ditransitiv konstruksjon

Det øverste laget i modellen viser de semantiske egenskapene til konstruksjonen, og viser hvilken semantisk ramme verbet tilhører. Videre ser man også hvilke semantiske roller, eller hvilke deltagere, som er PROFILERT i konstruksjonen. Profilerte elementer befinner seg i forgrunnen til den semantiske rammen, og de må korrespondere med hvert sitt syntaktiske argument. De syntaktiske egenskapene til konstruksjonen, samt forholdet mellom tematiske roller og syntaktiske funksjoner, befinner seg på den nederste linjen.

Når et verb blir ”integrert” i konstruksjonen blir variabelen PRED erstattet med det spesifikke verbet. Roller som obligatorisk må slås sammen med en rolle i argumentstrukturen er markert med en hel linje, mens roller som er valgfrie er markert med en prikket linje. Roller som obligatorisk er profilert i strukturen er i fet skrift. I min analyse vil også argumentets kasus være spesifisert i det nederste laget.

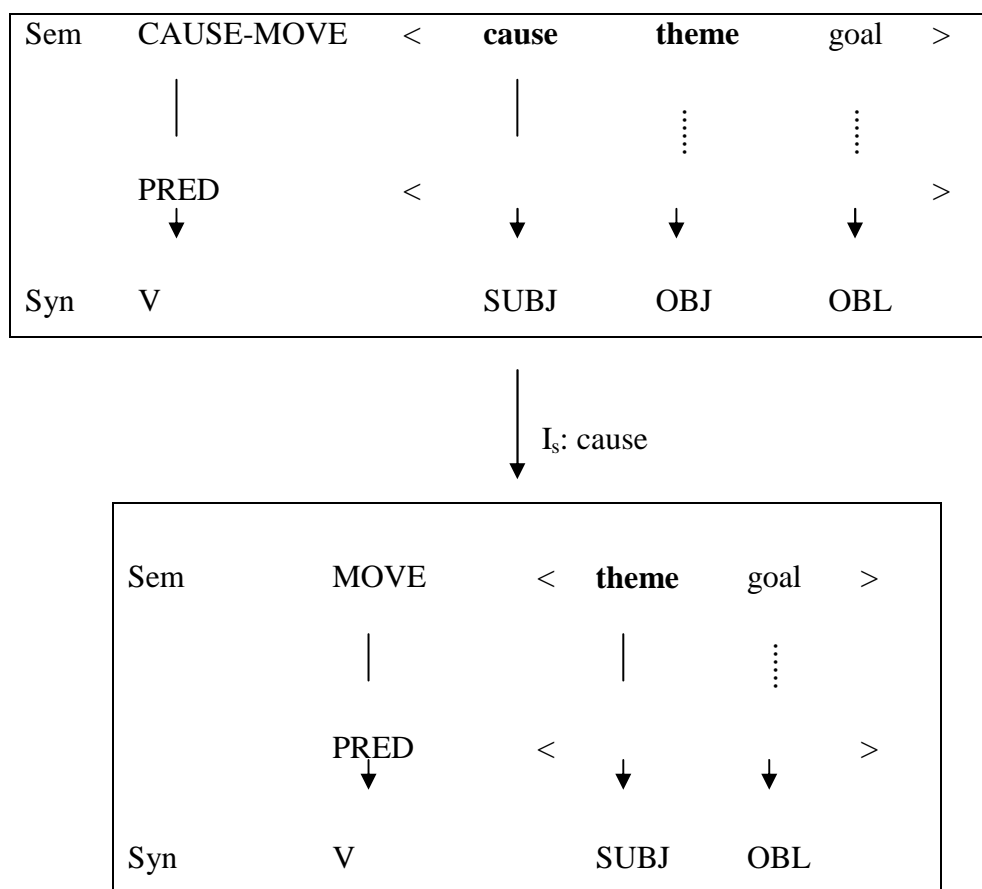
Bokstaven R betegner hvilken måte verbet er integrert i konstruksjonen på, enten som spesifikt tilfelle eller handling/relasjon som betegner et planlagt resultat. R er ikke inkludert i den videre analysen ettersom den ikke er relevant for denne analysen. Videre kriterier for hvilke verb som kan forekomme i en slik konstruksjon kan spesifiseres i midten av tabellen, hvor man også kan spesifisere eventuelle restriksjoner på de semantiske rollene.

Imidlertid er det også ønskelig å vise relasjoner mellom to forskjellige konstruksjoner. Goldberg (1995) bruker begrepet ”INHERITANCE” og ”LINKING RULES”. Det finnes fire typer Inheritance links: Polysemi-, undergruppe-, instance (der en konstruksjon er et spesielt tilfelle av en annen) og metaphorical extension links.

I dette tilfellet er det UNDERGRUPPE-LINKER (eller *subpart links*) som er relevante. En subpart link er når en konstruksjon er en del (eller *proper subpart*) av en annen konstruksjon, men eksisterer uavhengig av den. For eksempel er konstruksjoner som betegner forårsaket bevegelse (caused motion) relatert til intransitiv bevegelse (intransitive motion). Det er ikke en derivert relasjon, men de eksisterer likevel i et systematisk forhold til hverandre. Det samme gjelder transitive konstruksjoner i forhold til antikausative konstruksjoner. Man får da to konstruksjoner som er relatert som følger:

Figur 2: Goldbergs caused motion- og intransitive motion-konstruksjoner, hentet fra Goldberg (1995:78)

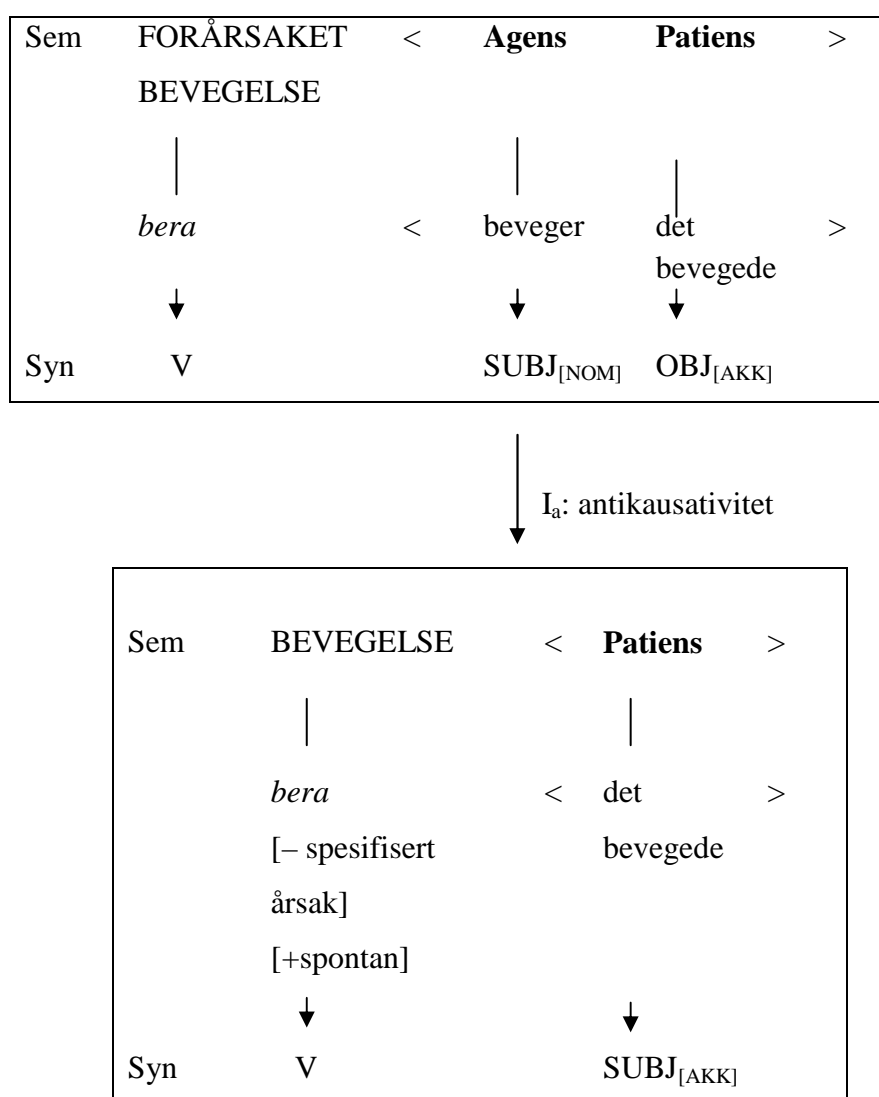
Ved hjelp av denne modellen kan man illustrere forholdet mellom en transitiv konstruksjon og en antikausativ konstruksjon med det samme verbet. Navnet på Inheritance-linken (I_s, som står for *subpart*) endres her til I_a og kalles ”antikausativitet.” Dette impliserer at man går ut fra at det finnes en slags antikausativ betydning som skiller den transitive og den antikausative konstruksjonen, og ut fra kapittel 4 vil dette være økt grad av spontanitet og generalitet. For verbene som ikke alternerer vil imidlertid kun den lavere konstruksjonen være aktuell. Også navnet på de tematiske rollene vil endres, ettersom subjektet i slike konstruksjoner er opplever-subjekt.

Verbene som ble funnet å kunne forekomme i antikausativ med akkusativt subjektskasus plasserer seg som nevnt tidligere i tre grupper: Bevegelse, tilstandsending og påvirkning. Jeg skal her gå gjennom hver av disse betydningsgruppene i forhold til formalismen.

5.2.1 Bevegelsesverb

Som nevnt i delkapittel 5.1 kan bevegelsesverb kombineres med et stort antall rammelementer, som start, mål, varighet, instrument, og så videre. Goldberg (1995) inkluderer kun den tematiske rollen ”goal”, realisert i et argument merket OBL, som er termen hun bruker for setningselementer som er utenfor verbets argumentstruktur (subjekt og objekt). I dette tilfellet er det en adverbialfrase, som for de fleste bevegelsesverbene er valgfritt på linje med andre adverbialfraser. Jeg har derfor valgt å utelate denne rollen fra formalismen, med unntak av de verbene hvor den spiller en rolle.

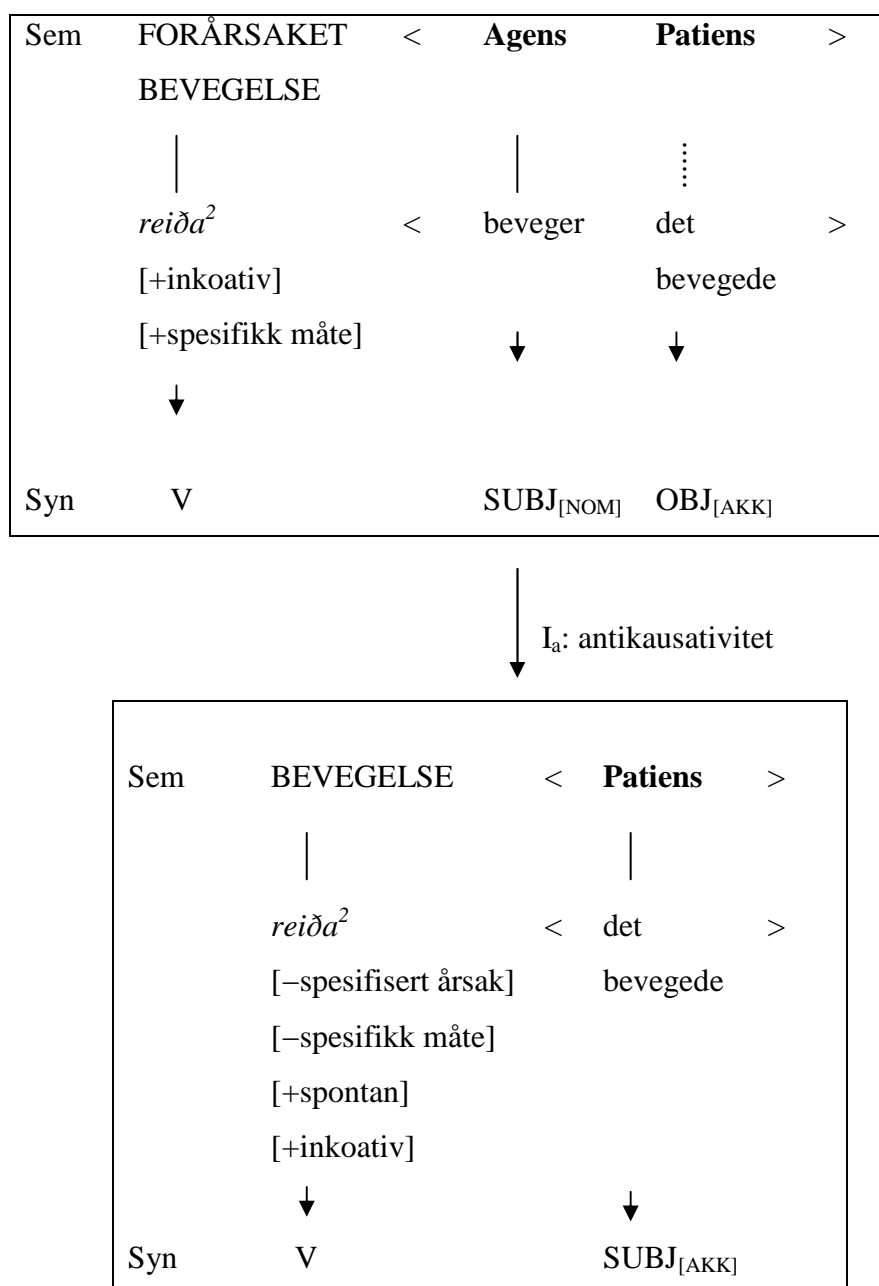
Figur 3: Bevegelsesverb

Verbene som betegner en påbegynnende bevegelse passer også inn i denne modellen, da de essensielle kriteriene er like. Den eneste forskjellen er at de som betegner påbegynnende

bevegelse er [+inkoativ]. Men hvordan analyserer man verbene hvor instrument eller handlingsmåte er en del av verbets betydning, eller hvor målet for bevegelsen må spesifiseres?

Figur 4: Bevegelsesverb, analyse for *reiðað*²

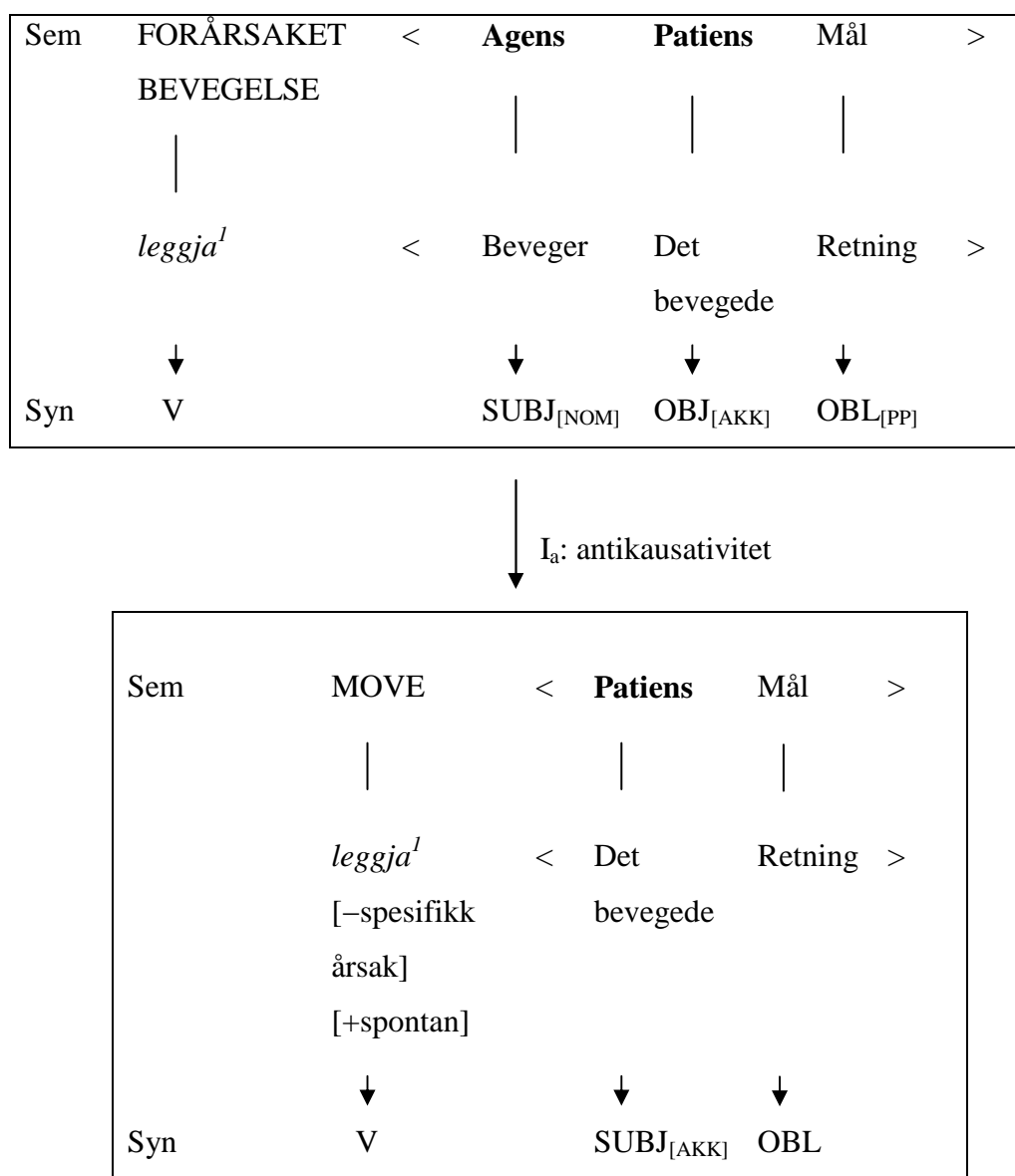

Som vi ser her har den antikausative konstruksjonen for *reiðað*² fått egenskapene [−spesifikk måte], for å poengtere at verbbetydningen er forskjellig mellom de to alternantene. I den transitive konstruksjonen har *reiðað*² en mer spesifikk betydning (‘sette i bevegelse ved

trykk/støt') enn i den antikausative, hvor handlingen er mer generell. Begge har i tillegg fått egenskapen [+inkoativ] ettersom de betegner bevegelsens begynnelse.

En annen situasjon blir det når man analyserer verbet *leggja*¹, som betyr 'sette i bevegelse i en viss retning'. Dette gjør at man obligatorisk må ha med den tematiske rollen 'mål', realisert ved en adverbialfrase. Man får da følgende analyse:

Figur 5: Analyse for *leggja*¹, bevegelsesverb med obligatorisk mål

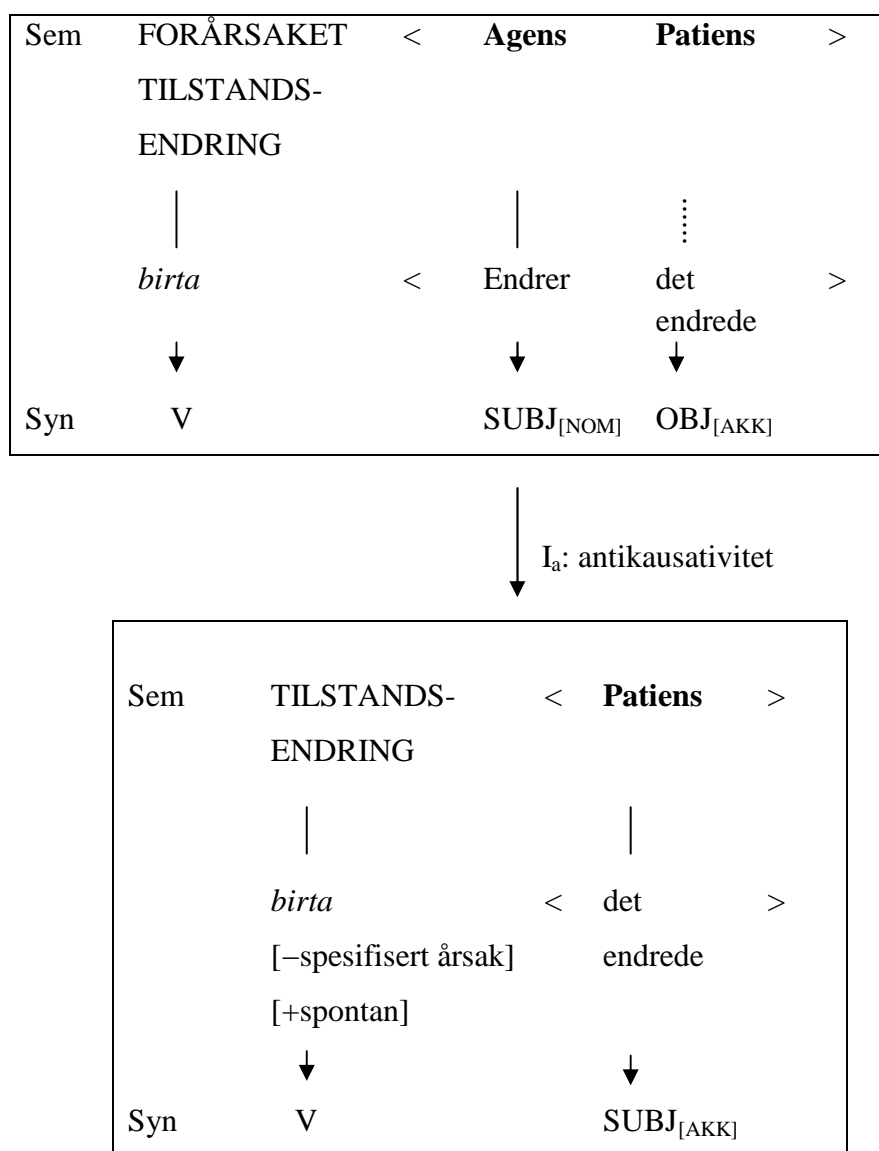

Her ser vi at mål-rolle er lagt til. Ettersom den ikke har en prikket linje betyr det at den er obligatorisk for dette verbet. Den er likevel ikke i fet skrift, ettersom den ikke er en del av argumentstrukturen til verbet.

5.2.2 Tilstandsendringsverb

Tilstandsendringsverb er en stor og variert gruppe. Rent leksikalsk er betydningene av verbene vidt forskjellige, og det er dermed en mer generell gruppe med liten grad av intern semantisk sammenheng, i motsetning til bevegelsesverbene som har en sterk grad av indre sammenheng. Likevel betegner de samme type handling, tilstandsending, og dette gjør at de har et semantisk trekk i fellesskap som gjør dem til en gruppe.

Figur 6: Tilstandsendringsverb, *birta*

Analysen for tilstandsendringsverb er identisk med bevegelsesverbene, bortsett fra at patiens- og agens-rollen er definert som ”endrer” og ”det som endres” i stedet for ”beveger” og ”det som beveges.”

Som nevnt i kapittel 5.1 finnes det også tilstandsendringsverb som er forholdsvis spesifikke i den transitive alternanten, som *drepa*¹. Analysen for disse verbene er lik den for bevegelsesverbet *reiða*², der verbegenskapen [–spesifikk måte] legges til den antikausative konstruksjonen for å fremstille konseptualiseringen som foregår når den antikausative alternanten får en mer generell betydning.

5.2.3 Påvirkningsverb

Påvirkningsverb er en gruppe som består av kun to verb. Begge betegner et subjekts påvirkning på objektet, både rent fysisk og i en mer overført betydning. Verbet *saka* betyr ’skade’, men i transitiv bruk har det den mer abstrakte betydningen ’anklage’. Verbet *stinga* betyr på sin side ’stikke ved hjelp av redskap’. I formalismen i figur 7 skal jeg presentere forslag til analyse for begge disse verbene.

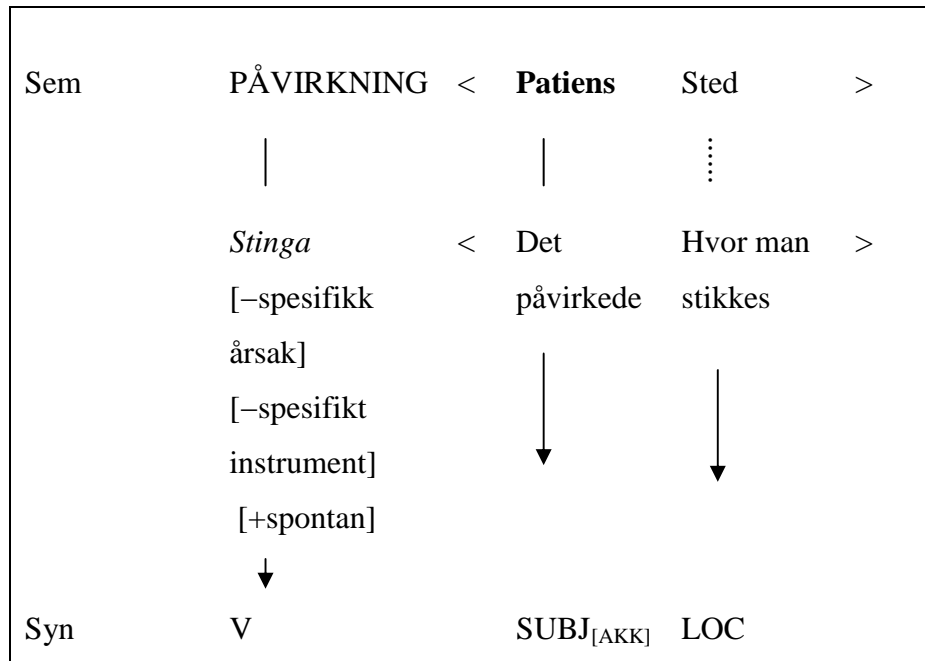
”Sted” er ikke med i tabellen i kapittel 5.1. ettersom det er valgfritt både i den transitive og den antikausative alternanten. Det er likevel naturlig å ta med i denne analysen ettersom det er implisitt i selve betydningen til verbet at man blir stukket på et spesielt sted, enten det er viktig nok til å realiseres eller ikke.

Figur 7: *stinga*

Sem	PÅVIRKNING	<	Agens	Patiens	Instru- ment	Sted	>
						⋮	
	<i>stinga</i>	<	Påvirker	Det	Ved	Hvor	>
	[+spesifikt instrument]			påvirkede	hjelp av redskap	man stikkes	
	↓		↓	↓	↓	↓	
Syn	V		SUBJ _[NOM]	OBJ _[AKK]	OBL _[PP]	LOC	

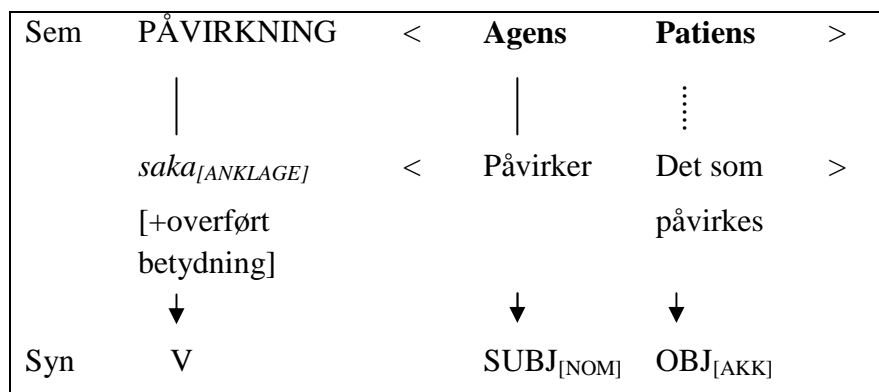

I_a: antikausativitet

Ettersom *saka* i den transitive og den antikausative alternanten har forskjellig betydning har jeg lagt til egenskapen [+overført betydning] og spesifisert verbet som [ANKLAGE] for å få frem dette. Etter som 'anklage' er mer abstrakt enn 'skade' har jeg valgt å analysere 'skade' som den grunnleggende betydningen. Denne avgjørelsen er tatt ut fra kildematerialet, hvor *saka* i flere andre setningstyper også betyr 'skade'.

Figur 8: Påvirkningsverb, *saka*

↓
I_a: antikausativitet

Sem	PÅVIRKNING	<	Patiens	>
	<i>Saka</i>	<	det som	>
	[–spesifisert årsak]		påvirkes	
	[+spontan]			
	↓		↓	
Syn	V		SUBJ _[AKK]	

5.3 Ikke-alternerende verb

Som nevnt i innledningen til dette kapitlet skal jeg her presentere en analyse av de ikke-alternerende verbene. Tilstandsverb er ikke funnet å alternere, og de er av en slik type at den manglende alternasjonen sannsynligvis er på grunn av manglende evne til å alternere, ikke manglende attesting. Det er selvfølgelig umulig å vite sikkert, men det faktum at også betydningen skiller seg fra de alternerende verbene tyder på det samme. Tilstandsverbene skiller seg fra de alternerende verbene med det at de ikke betegner eller kan konseptualiseres som noen endring i noen forstand. Tilstandsendringsverbene betegner endring i tilstand, bevegelsesverbene betegner endring i plassering og påvirkningsverbene betegner en handling som vanligvis er punktuell, ikke en varig tilstand.

Tabell 10 Tilstandsramme

	Verb	Det som er i tilstanden	Varighet	Grad	Content (det man hungrer etter)
Intransitivt	<i>Hungra</i>	Forgrunn Subjekt	Valgfri	Valgfri	Valgfri

Verbet *hungra* har bare tre bakgrunns-elementer, varighet, grad og objektet man hungrer etter. Det finnes muligens andre, men disse er ikke like sentrale. Det essensielle for denne analysen er nettopp det at konstruksjonen ikke står i et systematisk forhold til noen transitiv konstruksjon ettersom den ikke alternerer. Man vil da heller ikke få noen inheritance link av

noe slag. Som vi ser under skiller også tilstandsverbene seg ut ved at de har et opplever-subjekt i stedet for patiens, noe som gjør at det er vanskelig å tenke seg en konstruksjon hvor agens forekommer.

I analysen under er ”varighet” og ”grad” slått sammen til en oppføring av plasshensyn, da begge to sjelden er realisert samtidig. Rollen ”content” er det man hungrer etter, som da forekommer i en preposisjonsfrase.

Figur 9: Konstruksjonsgrammatisk analyse for tilstandsverb

Sem	PÅVIRKNING	<	Opplever	Varighet/Grad	Content	>
				⋮	⋮	
	<i>Hungra</i>	<	Det som		Hva man	>
	[+spontan]		har		hungerer	
	[+vedvarende		tilstanden		etter	
	tilstand]					
	↓		↓	↓	↓	
Syn	V		SUBJ _[AKK]	OBL _[Adv/PP]	OBL _[PP]	

5.4 Sammendrag

Formålet med dette kapitlet har vært å sette egenskapene til antikausativer inn i en Frame Semantics- og konstruksjonsgrammatisk formalisme. Ut fra analysen er spontanitet det sentrale trekket som skiller verbbetydningen i en transitiv og en antikausativ konstruksjon fra hverandre, selv om verbet også kan ha andre trekk som da også er leksikalsk spesifisert. Et konstruksjonsgrammatisk rammeverk er også egnet til å vise hvordan et verbs spesifisitet kan konseptualiseres til å bli mer generell og dermed passe inn i en antikausativ konstruksjon. Videre har kapittel 5.3 vist at de ikke-altererende konstruksjonene som ikke ser ut til å kunne alternere i det hele tatt (tilstandsverb) skiller seg fra andre antikausative verb med det at subjektets tematiske rolle ikke er patiens, men opplever.

6. Sammendrag

I denne oppgaven har jeg gått gjennom antikausative konstruksjoner markert med akkusativt subjekt i norrønt, samt deres egenskaper. En antikausativ konstruksjon har noen helt spesifikke semantiske kriterier, hovedsakelig mangelen på agens i konstruksjonen. Dette gjelder både eksplisitt og implisitt, i motsetning til passiv, hvor agens er implisitt til stede og kan reintroduseres ved hjelp av en instrumentalfrase.

Følgende semantiske kriterier, hentet fra Haspelmath (1987) med kommentarer fra gjennomgangen i kapittel 4, er gjennomgått for antikausativ:

- De er typisk tilstandsendringsverb, men man finner også bevegelsesverb og psyk-verb. For norrønt har jeg også funnet enkelte påvirkningsverb, men da disse verbene kan konseptualiseres til å stemme med de andre kriteriene har jeg valgt å ikke utelukke dem.
- De uttrykker en generell handling. Hvis handlingen i seg selv er spesifikk, må man kunne konseptualisere bort til en mer generell handling, da en spesifikk handling i følge Haspelmath impliserer tilstedeværelsen av en agens. En del av verbene i oppgaven befinner seg i grenseland, men kan ses på som mer generelle enn vanlig i enkelte situasjoner.
- De må forekomme spontant, det vil si uten en “ytre kraft.” Dette har igjen sammenheng med mangelen på agens, og spontanitet er en konsekvens av dette.
- For verbet det dreier seg om må det å forekomme *med* en ytre kraft være normalen. Dette betyr at antikausativkonstruksjoner må alternere med transitive konstruksjoner, i hvert fall for å kunne kalles en alternasjon. Hvis det ikke var normalt for verbene å forekomme med en ytre kraft ville antikausativ markering ikke være nødvendig, i følge. Schäfers (2008) påstand om at et verb markeres tydeligere jo mindre antikausativ deres grunnbetydning er.
- Subjektet i antikausativkonstruksjonen må ha samme tematiske rolle som objektet i den tilsvarende transitive konstruksjonen. Dette er et av kjennetegnene for antikausativ og følgelig ikke et kriterium som kan brytes. Det gjør heller ingen av verbene.

I tillegg gikk jeg gjennom tre morfosyntaktiske kriterier, nemlig at den antikausative konstruksjonen må kunne alternere med en transitiv/kausativ alternant (relatert til det fjerde semantiske kriteriet), verbene i den transitive og den antikausative alternanten må tilhøre

samme stamme (ikke være forskjellige verb), og den antikausative alternanten må være markert.

Vanligvis blir markering av antikausativitet sett på som verbmarkering, men i kapittel 3 argumenterte jeg for at markering på subjektet i form av oblikt subjektskasus også bør regnes for en gyldig markeringsmåte. Essensielt for dette er at oblike subjekt kan ses på som fullverdige subjekt. Det finnes hovedsakelig tre hypoteser når det gjelder oblike subjekt.

- At de er underliggende eller topikaliserende objekt, noe som er usannsynlig ettersom topikalisering aldri er obligatorisk, og dessuten krever en teori som åpner for forskjellige strata i en setningsstruktur.
- At de er inne i en overgang fra objekt til subjekt uten å være "ordentlige" subjekt ennå. Det essensielle her er at de ikke er subjekt før de også har nominativt kasus eller subjekt-verbkongruens.
- At de er fullverdige subjekt selv om de ikke har nominativt kasus og subjekt-verbkongruens. Det er sistnevnte syn jeg går ut fra her i denne oppgaven.

I tillegg til kriteriene presentert tidligere i sammendraget har jeg også sett på betydningsforholdet mellom den transitive og den antikausative alternanten. For det første ble de funnet å ha en perspektivendring, sannsynligvis forårsaket av vekslingen i tematiske roller. For det andre har de antikausative alternantene ofte en mer generell betydning enn de transitive alternantene, og en høyere grad av spontanitet. Verbene med høyest grad av spontanitet var utelukkende ikke-alternerende verb, og det er derfor sannsynlig at disse ikke har vært del av noen antikausativalternasjon i norrønt.

I kapittel 5 presenterte jeg en formalisme for analyse av slike konstruksjoner. Den første delen av analysen var basert på Frame Semantics (Petruck, 1996, Fillmore 2006, Boas 2009, Hamm 2010) for å illustrere rammeelementene til konstruksjonene. Formalismen for videre analyse av konstruksjonene var en konstruksjonsgrammatisk analyse tilpasset fra Goldberg (1995) og Barðdal (2001a). Den ble brukt både for å analysere konstruksjonene teoretisk, men også for å illustrere forholdet mellom den antikausative og den transitive alternanten. Den forutsetter at endringene i betydning mellom den transitive og den antikausative alternanten, som økt spontanitet og generalitet, kan ses på som en slags "antikausativ betydning."

7. Summary in English

Anticausativity – an alternation where the non-causative member of a transitive-intransitive sentence pair is marked – may take three different types of morphological markers in Old Norse. One of them, the focus of this thesis, is non-canonical case marking on the subject. I have limited myself to only accusative subject constructions and the verbs that occur in them in Old Norse, but constructions with dative and genitive subjects also exist. There has been some disagreement in the literature on whether or not the subjects of such constructions can be regarded as syntactic subjects and not underlying objects. I discuss these views in chapter 3, and conclude that they are indeed subjects syntactically.

In this thesis I have shown that the verbs occurring with accusative subjects which alternate systematically with a causative counterpart follow the criteria for anticausativity as presented in Haspelmath (1987). As anticausativity is characterized by a lack of any explicit or implicit agent in the construction, the denoted event must be non-specific and able to be conceptualized as occurring spontaneously, without the influence of an external force. Typically anticausatives also denote a change-of-state event, but other events may also be found. Furthermore the subject in the anticausative alternant and the object in the causative alternant must have the same thematic role, the anticausative alternant must be the one that is marked, and the verbs of both alternants must belong to the same stem.

Since the anticausative alternation is one that affects the valency of the verb, it is expected to find differences in meaning between the two alternants. I have found that the anticausative constructions are more non-specific and spontaneous than their counterparts, and they also have a more resultative reading, in addition to the change in perspective that is most likely caused by the change in the order and number of thematic roles.

In chapter 5 I presented a formalism for the analysis of such constructions. The analysis is two-fold. First a Frame Semantics formalism, adapted from Hamm (2010), is utilized in order to illustrate the frame elements of the construction. The second part of the analysis is a Construction Grammar formalism adapted from Goldberg (1995) and Barðdal (2001a), a formalism which not only analyses the constructions theoretically but also illustrates the relationship between the anticausative and causative alternants.

Litteratur

Alexiadou, Artemis (2006). *On the morpho-syntax of anticausative verbs*. Handout fra Workshop on Syntax, Lexicon and Event Structure (Honoring Anita Mittwoch on her 80th Birthday), University of Jerusalem

Barðdal, Jóhanna (2001a). The Role of Thematic Roles in Constructions? Evidence from the Icelandic Inchoative. Arthur Holmer, Jan-Olof Svantesson og Åke Viberg (eds.) *Proceedings of the 18th Scandinavian Conference of Linguistics 2001*. 127-37.

Barðdal, Jóhanna (2001b). The Perplexity of Dat-Nom Verbs in Icelandic. *Nordic Journal of Linguistics* 24, 47-70.

Barðdal, Jóhanna (2004). The Semantics of the Impersonal Construction in Icelandic, German and Faroese: Beyond Thematic Roles. *Focus on Germanic Typology (Studia Typologica 6)*, 105-37. Ed. Werner Abraham. Berlin: Akademie Verlag.

Barðdal, Jóhanna (2008). *Productivity: Evidence from Case and Argument Structure in Icelandic*. Amsterdam: John Benjamins

Barðdal, Jóhanna (2011a). The rise of dative substitution in the history of Icelandic: A diachronic construction grammar approach. *Lingue* 121-1, 60-79.

Barðdal, Jóhanna (2011b). Lexical vs. Structural Case: A False Dichotomy. *Morphology* 21-1 (fremtidig)

Barðdal, Jóhanna; Bjarnadóttir, Valgerður; Dahl, Eysteinn; Jensen, Gard B.; Smitherman, Thomas (fremtidig). Reconstructing Constructional Semantics: The Dative Subject Construction in Old Norse-Icelandic, Latin, Ancient Greek, Old Russian and Lithuanian. Under vurdering hos *Studies in Language*.

Barðdal, Jóhanna og Eythórsson, Thórhallur (2003). The change that never happened: The story of oblique subjects. *Journal of Linguistics* 39, 439-472

Barðdal, Jóhanna og Eythórsson, Thórhallur (2009). The origin of the oblique-subject construction: An Indo-European comparison. *Grammatical Change in Indo-European Languages*, 179-193. Amsterdam, John Benjamins.

Boas, Hans (2008). Determining the structure of lexical entries and grammatical constructions in Construction Grammar. *Annual Review of Cognitive Linguistics* 6 113-144.

Boas, Hans (2009). Semantic frames as interlingual representations for multilingual lexical databases. I Boas, Hans (red.) *Multilingual FrameNets in Computational Lexicography: Methods and Applications*, 59-100

Butt, Miriam (2006). *Theories of Case*. Cambridge: Cambridge University Press

Cennamo, Michela og Jezek, Elisabetta (2009). The Anticausative Alternation in Italian: Constraints and Variation. *Conference on Verb Typologies Revisited: a Cross-linguistic Reflection on Verbs and Verb Classes*. Ghent University, Ghent (konferansepresentasjon)

Cennamo, Michela; Eythórsson, Thórhallur og Barðdal, Jóhanna (2011, fremtidig). The Rise and Fall of Anticausative Constructions in Indo-European: The Context of Latin and Germanic. *Linguistics: Typology of Labile Verbs: Focus on Diachrony*.

Croft, William og Cruse, D. Alan (2004), *Cognitive Linguistics, Cambridge Textbooks in Linguistics*, Cambridge: Cambridge University Press.

Cole, Peter; Harbert, Wayne; Hermon, Gabriella; Sridhar, S. N. (1980). The Acquisition of Subjecthood. *Language* 56, 719-743

Dixon, R.M.W og Aikhenvald, Alexandra Y (2000) Introduction, *Changing Valency, Case studies in transitivity* (1-29). Cambridge: Cambridge University Press

Egge, Albert E. (1887) Inchoative or *n*-verbs in Gothic, etc. *The American Journal of Philology* 7: 38-45

Eythórsson, Thórhallur og Barðdal, Jóhanna (2005). Oblique subjects: A common Germanic inheritance. *Language* 81-4, 824-881.

Falk, C (1997). *Fornsvenska upplevarverb*. Lund: Lund University Press

Fillmore, Charles J (2006) Frame Semantics, *Cognitive Linguistics: Basic Readings*. Berlin: Mouton de Gruyter, 373-400

Fried, Mirjam og Östman, Jan-Ola (2004) *Construction Grammar in a Cross-Linguistic Perspective*. Amsterdam: John Benjamins, 11-87

Fritzner, Johan (2nd. ed. 1886-96). *Ordbog over Det gamle norske Sprog*. Oslo, Feilberg & Landmarts Forlag.

Goldberg, Adele E. (1995) *Constructions: A Construction Grammar Approach to Argument Structure*, Chicago: The University of Chicago Press.

Goldberg, Adele E. (2010) Verbs, constructions and semantic frames. *Syntax, Lexical Semantics and Event Structure* (39-58). Oxford: Oxford University Press.

Hamm, Friedrich (2010). Frame Semantics. *The Cambridge Encyclopedia of the Language Sciences* (345-346). Cambridge University Press.

Haspelmath, Martin (1987). *Transitivity alternations of the anticausative type*. Universität zu Köln (Arbeitspapier Nr. 5 (Neue Folge)).

Haspelmath, Martin (2001). Non-canonical marking of core arguments in European languages. I Aikhenvald, Alexandra Y., Dixon R.M.V og Onishi, Masayoki (eds). *Non-Canonical Marking of Subjects and Objects*. (53-83) Amsterdam: John Benjamins

Haspelmath, M. 2005. Universals of causative verb formation. Handout fra seminar, LSA Institute, MIT (<http://email.eva.mpg.de/~haspelmt/5.CausativeVerbs.pdf>).

Haspelmath, Martin (2008) *Causatives and Anticausatives*. Handout fra “Syntactic Universals and Usage Frequency,” Leipzig Spring School on Linguistic Diversity, mars 2008

Haspelmath, Martin og Müller-Bardey, Thomas (2004). Valency Change. Booij, Geert, Lehmann, Christian, Mugdan, Joachim (eds.) *Morphology: A Handbook on Inflection and Word Formation*. Vol. 2. (Handbücher zur Sprach- und Kommunikationswissenschaft) (1130-1145) Berlin: de Gruyter

Heidinger, Steffen og Schäfer, Florian (2008): On the French reflexive passive and anticausative: A diachronic view from the par-phrase. B. Fagard, S. Prevost, B. Combettes & O. Bertrand (eds), *Etudes de linguistique diachronique*. Bern: Peter Lang.

Heimskringla, (2011, 25.04.2011). *Heimskringla*. Hentet fra <http://www.heimskringla.no/wiki/Hovedside>

Hægstad, Marius og Torp, Alf (2004). *Norrøn Ordbok*. Oslo: Samlaget

- Íslenskt Textasafn (2011, 11.05.2011). *Textasafn Orðabókan Háskólans*. Hentet fra <http://www.lexis.hi.is/corpus/leit.pl>
- Kainhofer, Judith Maria (2002). *Monadische akkusativ-subjekt-konstruktionen im Isländischen* (Masteroppgave). Salzburg, Universität Salzburg.
- Keenan, Edward (1976). Towards a universal definition of 'subject'. Charles N. Li (eds) *Subject and Topic*. New York: Academic Press
- Kosta, Peter (2010). Causatives and Anticausatives, Unaccusatives and Unergatives: or How Can Lexicon Contribute to the Sentence Structure. Formalization of Grammar. Contributions to the 8th conference on Formal Description of Slavic Languages, Potsdam University 2-5 December 2009. Frankfurt am Main: Peter Lang
- Jónsson, Jóhannes Gísli (2001). *Lists of Quirky Subject Predicates in Icelandic*. Ms. Háskóli Íslands
- Menota (2011, 25.04.2011). *Medieval Nordic Text Archive*. Hentet fra <http://www.menota.org>
- Netútgáfan, (2011, 25.04.2011). *Netútgáfan*. Hentet fra <http://www.snerpa.is/net/>
- Ottosson, Kjartan (2009). The anticausative and related categories in the old germanic languages. Ms. Universitetet i Oslo
- Petruck, Miriam R. L. (1996). Frame Semantics. Jef Verschueren, Jan-Ola Östman, Jan Blommaert og Chris Bulcaen (eds.). *Handbook of Pragmatics 1996*. Philadelphia: John Benjamins.
- Saussure, Ferdinand de (1970). *Kurs i allmän lingvistik*. Stockholm: Bo Cavefors Bokforlag
- Schäfer, Florian (2008). *The syntax of (anti-)causatives: External arguments in change-of-state contexts*, Amsterdam: John Benjamins
- Schäfer, Florian (2009). The Causative Alternation. *Language and Linguistics Compass* 3.2, 641-681.
- Siewierska, Anna (1984). *The Passive: A comparative Linguistic Analysis*. London: Croom Helm.

Sæbø, Kjell Johan (2001). *An Analysis of the Anticausative Alternation*. Ms. Universitetet i Oslo

Viðarsson, Heimir Freyr (2006). *Breytilegt frumlagsfall í forníslensku*. Bacheloroppgave. Háskóli Íslands

Zaenen, Annie; Maling, Joan (1990). Unaccusative, passive, and quirky case. *Modern Icelandic syntax: Syntax and semantics volume 24*. San Diego: Academic Press, Inc.

Zoëga, Geir T. (1910). *A concise dictionary of Old Icelandic*. Oxford: Clarendon Press